

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА
В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ»**

**Студентки 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Іванової
Ірини
Володимирівни**

**Науковий керівник
к.е.н.**

**Адаменко
Ірина Петрівна**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України,
д. е. н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2018

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Сутність державної фінансової політики	6
1.2. Державне фінансове регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	12
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
2.1. Бюджетно-податкова політика у системі державного регулювання	18
2.2. Грошово-кредитна політика у системі державного регулювання	26
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
3.1. Напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму	35
3.2. Перспективне бюджетне планування як складова державної фінансової політики	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Інструменти та форми державного фінансового регулювання постійно удосконалюються та розвиваються, змінюючи при цьому систему концепцію управління державними фінансами. В умовах рецесії вагомого значення набувають питання активізації ролі фінансової політики у забезпеченні економічного зростання. Державна фінансова політика має формуватися на основі науково обґрунтованих положень розвитку фінансово-економічних відносин. Важливим є поглиблення економічної сутності фінансової політики як складової інституційного розвитку економіки, визначення стратегічних напрямів фінансової політики з урахуванням циклічності економіки та пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства. Процеси відновлення економічного зростання потребують проведення виваженої та збалансованої фінансової політики.

Серед вагомих досліджень зарубіжних вчених у сфері формування державної фінансової політики слід назвати праці: Дж. Б'юкенена, Р. Дорнбуша, Дж. М. Кейнса, П. Кругмана, А. Лаффера, Р. Масгрейва, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, С. Фішера, М. Фрідмана, Г. Шахової.

Питанням формування та реалізації фінансової політики, посилення результативності її впливу на економічний розвиток країни присвячені праці вітчизняних вчених: Т. Боголіб, О. Василика, В. Гейця, А. Гриценка, А. Даниленка, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, А. Мазаракі, В. Опаріна, А. Соколовської, Д. Полозенка, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування державної фінансової політики в умовах трансформації економіки.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність державної фінансової політики;
- узагальнити та систематизувати підходи до формування та реалізації державного фінансового регулювання у країнах з розвинутою і трансформаційною економікою;
- удосконалити положення щодо оцінки бюджетно-податкового механізму;
- обґрунтувати підходи щодо посилення фінансової складової соціально-економічного розвитку суспільства;
- обґрунтувати напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму;
- розвинути положення щодо перспективного бюджетного планування як складової державної фінансової політики.

Об'єктом дослідження є державна фінансова політика України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації державної фінансової політики як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток суспільства в умовах трансформації економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Діалектичний, системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності державної фінансової політики. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено та систематизовано підходи до формування та реалізації бюджетно-податкової політики у країнах з розвинутою і трансформаційною економікою. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при обґрунтуванні пріоритетних напрямів фінансової політики на середньострокову перспективу з урахуванням економічної циклічності.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування та реалізації бюджетної, податкової, митної, монетарної політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України,

Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Національного банку України, Рахункової палати України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні основи формування державної фінансової політики, розкрито економічну сутність державної фінансової політики, систематизовано зарубіжний досвід формування та реалізації державного фінансового регулювання у країнах з розвинутою і трансформаційною економікою.

У другому розділі досліджено формування державної фінансової політики в Україні. Здійснено аналіз оцінки бюджетно-податкового механізму. Обґрунтовано підходи щодо посилення фінансової складової соціально-економічного розвитку суспільства.

У третьому розділі визначено пріоритетні напрями державної фінансової політики в умовах трансформації економіки України. Обґрунтовано напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму та розвинуто підходи щодо перспективного бюджетного планування як складової державної фінансової політики.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність державної фінансової політики

Державна фінансова політика виступає дієвим інструментом впливу на соціальний та економічний розвиток країни, важливим сегментом економіки, що забезпечує виконання функцій, які покладені на органи державної влади.

Альтернативний підхід до даного питання ґрунтується на тому, що в умовах рецесії та фінансової нестабільності держава відіграє значиму роль у забезпеченні відновлення позитивної макроекономічної динаміки шляхом стимулювання попиту на товари і послуги, збільшення продуктивних видатків на розвиток людського капіталу та модернізацію інфраструктури.

У своїх дослідженнях Рам здійснив оцінку впливу бюджетних видатків на динаміку валового внутрішнього продукту та встановив позитивний кореляційний зв'язок між ними. Доурік продовжив зазначене дослідження та за допомогою емпіричного аналізу встановив, що збільшення рівня державних видатків має значний дуальний вплив на економічне зростання, з одного боку видатки мають позитивний вплив, а з іншого – збільшення податків для фінансування видатків має протилежний економічний ефект. З огляду на зазначене, важливим є проведення ґрунтовного аналізу теоретико-методологічних положень щодо сутності та ролі фінансово-бюджетної політики у системі державного регулювання економіки.

Економічні відносини є складним комплексом організаційних, матеріальних, правових, суспільних та інших складових елементів життєдіяльності суспільства. Фінансові відносини в даному аспекті виступають як посередницький, трансформаційний інструмент фінансових ресурсів держави з метою збалансованості економічного розвитку країни і згладжування соціальної диференціації. В умовах ринкової економіки державний вплив здійснюється, насамперед, за допомогою фінансово-бюджетної політики.

Фінансово-бюджетна політика є одним з інструментів державного регулювання економіки й застосовується досить давно, хоча її роль і значення в забезпеченні економічного росту, зменшенні негативних наслідків циклічних коливань та вирішенні інших макроекономічних проблем довгий час недооцінювалася.

Значний вклад у розвиток фінансової науки та в удосконалення фінансової політики держави зробив шотландський економіст, представник класичної економічної теорії А. Сміт. У своїй науковій праці «Дослідження про причини та природу багатства народів» він комплексно торкається питань у сфері грошового обігу, накопичення капіталу, міжнародної торгівлі, державних видатків, структури доходів бюджету та принципів оподаткування, дієвості митної політики та необхідності проведення протекціоністської політики у певних випадках. З урахуванням вищевикладеного, можна дійти висновку, що у своїх дослідженнях класик економічної теорії розглядає вплив фінансової політики на розвиток домогосподарств та суспільства в цілому. А. Сміт відстоював думку про те, що рівень регулювання державою економічних процесів має бути мінімальним. Видатний економіст наголошував на необхідності формування збалансованого бюджету, оскільки накопичення боргів у зв'язку із фінансуванням дефіциту у подальшому відволікає значну частину фінансово-економічного ресурсу держави. Сучасні економічні школи пропонують певний набір інструментів мікро- і макроекономічного регулювання залежно від поставлених цілей і завдань. На відміну від планового господарства, ринкова система – саморегулююча цілісність, яка довгий час існувала й розвивалася без всеосяжного регулювання. Необхідність державного втручання аж ніяк не впливає із природи господарюючого суб'єкта в умовах ринку або характеру виробничих зв'язків.

Стосовно фінансово-бюджетної політики варто говорити про цілеспрямовану діяльність органів державної влади, яка реалізується з використанням фінансових інститутів та інструментів і проявляється, насамперед, на фінансових ринках, а також у всіх інших секторах економіки. Ключове питання стосується визначення цієї цілеспрямованої діяльності, що

змушує нас звернутися до питання ролі держави в економіці, оскільки державна фінансова політика – це складова частина економічної політики. Відповідь на дане запитання більш ста років тому сформулював С. Ю. Вітте. Будучи керуючим Міністерства фінансів, в 1893 році у доповіді про державні розписи він писав з приводу фінансової політики, що вона «повинна поставити своїм завданням розумне сприяння економічним успіхам і розвитку продуктивних сил країни. Така політика може дати найкращі результати і щодо фінансового господарства, підносячись разом з народним добробутом, платіжною силою населення, і примножуючи джерела державних доходів».

Наразі у вітчизняній економічній науці немає однозначного формулювання терміну для визначення фінансово-бюджетної політики.

О. Василик визначає поняття фінансово-бюджетна політика як сукупність заходів держави щодо регулювання державних витрат і податків для досягнення рівня зайнятості й подальшого економічного росту [28, с. 54].

Можна окремо відзначити підхід Т. Ковальнової до характеристики фінансово-бюджетної політики як до організаційно-фінансової категорії, що розкриває її сутність як науки та управлінської діяльності. Така точка зору заслуговує на увагу, оскільки у сучасних умовах трансформації економіки бюджетна політика повинна формуватись і реалізовуватись на наукових засадах.

А. Тривус розглядає фінансово-бюджетну політику з погляду важливості для держави не лише кількісного зростання виробництва і нагромадження, але й матеріального і економічного змісту даної діяльності. Таким чином, держава повинна одночасно стимулювати і регулювати діяльність господарюючих осіб. У цьому випадку податки є знаряддям економічної політики і прирівнюються до рівнодіючої сили, з якою відбувається еволюція ринкової економіки.

Ш. Бланкарт, аналізуючи фінансово-бюджетну політику країни, визначав формування системи регулювання урядом економіки за допомогою змін державних витрат, податків і стану державного бюджету з метою зміни реального обсягу виробництва і зайнятості, контролю над інфляцією й

прискорення економічного росту. В умовах ринкової економіки це є базовою частиною державної економічної політики.

В. Федосов, В. Опарін акцентують увагу на практичних аспектах фінансово-бюджетної політики, наголошуючи, що вона спрямована на формування бюджету держави, його збалансування та розподіл бюджетних коштів, і до бюджетної політики відносять визначення засад бюджетного устрою країни, бюджетної системи та міжбюджетних відносин. За такої позиції авторів основою фінансово-бюджетної політики є фінансова доктрина, сутність якої полягає в розробці основних напрямів бюджетування.

Аналізуючи проблеми фінансово-бюджетної політики, І. Янжул відводив провідну роль податковому навантаженню, підкреслюючи при цьому, що фінансово-бюджетні інтереси держави повинні задовольнятися з урахуванням можливостей платників податків, не зменшуючи їхній життєвий рівень і можливості розширеного відтворення.

М. Тургенєв приділив увагу проблемам становлення фінансово-бюджетної політики, наголошуючи на встановленні помірних податків, принципі рівномірного розподілу податків, виділив джерела і види податків. Ефективність фінансово-бюджетної політики він пов'язує зі ступенем реалізації політичних свобод, а податки вважає ознакою освіченості держави й поінформованості народу. Даний автор також вніс вклад у теорію збалансованості бюджету, підкреслюючи, що стягнення податків повинне відбуватися в тих обсягах, які необхідні для задоволення потреб держави, при цьому державні витрати повинні відповідати доходам.

М. Алексеєнко, С. Іловайський при вивченні основ фінансово-бюджетної політики підкреслюють примусовий характер податків та вважають, що встановлення, стягнення, розподіл податків визначають одну з функцій держави.

На думку І. Чугунова, інститут фінансово-бюджетного регулювання має ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємовідносин учасників

бюджетного процесу. Основними пріоритетними напрямками розвитку бюджетної системи є запровадження середньострокового бюджетного планування у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів управління державними фінансами. Однією з основних цілей бюджетної політики є забезпечення стійкого довготривалого економічного зростання, створення сприятливого інвестиційного середовища, достатньо високого рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання.

Таким чином, фінансову політику варто розглядати як складову системи державного регулювання економіки, що передбачає використання інституційних механізмів, інструментів, важелів, форм фінансової архітекτονіки з метою забезпечення макроекономічної стабілізації, передумов для стійкого економічного зростання та збалансованого розвитку суспільних відносин.

Фінансово-бюджетна політика зводиться до формування й використання державних коштів через податкову й бюджетну системи. Тому багато дослідників інтерпретують податково-бюджетну політику як фінансово-бюджетну. Наявність у податково-бюджетній політиці двох основних компонентів припускає, що у держави з'являється можливість маневрувати як за рахунок зміни порядку оподатковування й залучення інших видів доходів, так і структури державних витрат.

Свідоме використання можливостей дискреційної й недискреційної фінансово-бюджетної політики означає регулювання економіки шляхом формування податків і витрат у державному бюджеті. Здавалося б, нічого нового такий підхід не несе. Але це лише на перший погляд. Насправді ж фінансово-бюджетна політика є процесом, підлеглим певним законам. І її розробка, необхідна для досягнення поставлених цілей, залежить від ряду обов'язкових умов, не завжди дотримуваних при здійсненні оподатковування й визначенні витрат бюджету.

По-перше, зв'язок фінансово-бюджетної політики з макроекономічними процесами дозволяє говорити про неї як про один з елементів макроекономіки. Показники фінансово-бюджетної політики одночасно й впливають на показники інших практичних заходів, і є залежними від останніх. Таким чином, взаємодія між показниками фінансово-бюджетного й іншого напрямів економічної політики носить характер координації й відбувається в основному по горизонталі. Інша справа – залежність між показниками фінансово-бюджетної політики: податки, витрати, їхній сальдо – і основними макроекономічними показниками: ВВП, ВВП, ЧНП, НД. Ця залежність має характер строгої субординації. На нашу думку, доцільно виділяти довгострокову, середньострокову й кон'юнктурну фінансово-бюджетну політику.

У тому випадку, коли фінансово-бюджетна політика вибудовується залежно від фази економічного циклу, вона називається антициклічною. У рамках такої кон'юнктурної політики прийнято розрізняти стимулюючу й стримуючу фінансово-бюджетну політику.

В умовах трансформаційних процесів проблема вдосконалення і реалізації ефективної фінансово-бюджетної політики набуває особливої актуальності. У свою чергу, ефективна політика держави повинна визначити оптимальний рівень податкового навантаження, що забезпечує максимальний ефект оподаткування, дотримуючись при цьому інтересів держави і платників податків, а також найбільш раціонально оптимізувати державні доходи, використовуючи належні джерела їх отримання та з іншого боку – передбачити обґрунтоване використання державних коштів.

1.2. Державне фінансове регулювання в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою

В процесі розробки ефективної фінансової політики в рамках соціально-економічного розвитку та з метою підвищення якості управління фінансовими ресурсами необхідним є проведення ґрунтовного аналізу базових пріоритетів фінансової політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економіками. Фінансова політика виступає як один із дієвих інструментів процесу економічного регулювання та державного впливу на економічну систему будь-якої країни. Беручи до уваги деяку недосконалість системи ринкових відносин, потрібним є підвищення впливу основних регулюючих функцій державної влади на розвиток економічної системи. Основоположником теорії та практики здійснення регулювання економічних систем через державні фінанси був відомий англійський економіст Дж. Кейнс, який стверджував, фінанси, як важливий елемент економічного регулювання, можуть бути використані для проведення цілісної економічної політики країни щодо управління сукупним попитом. Державна влада, в залежності від певних економічних умов, шляхом дії на показники доходів та видатків бюджету, впливу на грошово-кредитну систему країни здатна цілеспрямовано впливати на показники як сукупного попиту так і сукупної пропозиції.

В значній кількості країн із розвинутою та трансформаційною економічною системою, процес розвитку державного управління в системі реалізації суспільних та державних послуг, які орієнтовані на кінцевий результат, виступає тенденцією останніх років. Використання ефективних механізмів державної фінансової політики, що забезпечує взаємозв'язок між всіма затраченими ресурсами й одержаними від їх використання результатами, здійснює ефективний розподіл фінансових ресурсів між відповідними напрямками їх використання, що базуються на вимірюванні отриманих результатів, підвищує ефективність й прозорість даних процесів, та збільшує відповідальність за неправильне витрачання таких ресурсів.

Доцільним є аналіз та характеристика ефективності здійснення державного регулювання фінансової системи шляхом визначення місця країни в глобальних рейтингових системах (табл. 1.2.1) Рівень економічної привабливості країни, а, отже, й можливості розвивати в ній ефективну систему фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку, досить чітко відображається в рейтингу Doing Bussines, що показує можливості фізичних та юридичних осіб провадити економічну діяльність на території тієї чи іншої країни та враховує 11 субпоказників. Країни з розвиненою економікою займають досить високі позиції в даному рейтингу, що свідчить про якісну організацію взаємодії держави та підприємницького сектору. Так, за даними рейтингу за 2015 рік Данія знаходиться на 3 місці, Великобританія – на 6, Сполучені Штати Америки – на 7, Швеція – на 8, Норвегія – на 9, Канада – на 14, Німеччина – на 15, Франція – на 27. Країни з трансформаційною економікою знаходяться набагато нижче в рейтингу: Казахстан – 41, Білорусь – 44, Молдова – 52, Україна – 83 місце.

Важливе місце в реалізації фінансової політики країни посідає її податкова система. Розмір та характеристика податкових платежів, що сплачуються фізичними та юридичними особами, визначає можливості країни реалізувати свої функції та забезпечити їх відповідними фінансовими ресурсами. Саме розмір загальної податкової ставки може відображати вибраний напрямок розвитку економічних відносин в країні та методику їх державного регулювання. Так досить висока податкова ставка відображає процеси, що характеризуються уповільненням динаміки економічного розвитку, недостатністю фінансових ресурсів у розпорядженні держави, що зумовлює зростання показника вилучення державою даних ресурсів через податковий механізм, або ж навпаки ситуацію, коли держава за допомогою податкового навантаження регулює в країні надмірний попит та таким чином здійснює вплив на економічну активність.

Таблиця 1.2.1.

**Характеристика розвитку фінансової політики країн
з розвинуеною та трансформаційною економікою**

Країна	Місце країни в рейтингу Doing Bussines	Місце країни в рейтингу Paying taxes	Кількість сплат податків, раз на рік	Загальний час на сплату податків, днів	Загальна податкова ставка в країні, %	Частка податків у ВВП, %
Білорусь	44	63	7	176	51,8	29,8
Канада	14	9	8	131	21,1	30,7
Китай	84	132	9	261	67,8	19,4
Чехія	36	122	8	405	50,4	35,5
Данія	3	12	10	130	24,5	48
Естонія	16	30	8	81	49,4	32,5
Фінляндія	10	17	8	93	37,9	44,1
Франція	27	87	8	137	62,7	45,3
Німеччина	15	72	9	218	48,8	37,6
Греція	60	66	8	193	49,6	33,8
Італія	45	137	14	269	64,8	44,4
Казахстан	41	18	7	188	29,2	13,5
Латвія	22	27	7	193	35,9	27,6
Молдова	52	78	21	186	40,2	32
Норвегія	9	14	4	83	39,5	42,2
Польща	25	58	7	271	40,3	20,1
Швеція	8	37	6	122	49,1	44,3
Великобританія	6	15	8	110	32	35,2
США	7	53	10,6	175	43,9	24,3
Україна	83	107	5	350	52,2	38,9

Джерело: складено на основі даних Національного банку України, Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446

За розміром загальної податкової ставки країни світу можна поділити на: країни з низькою загальною податковою ставкою – Канада – 21,1 відсотка, Данія – 24,4 відсотка, Казахстан – 29,2 відсотка, Великобританія – 32 відсотка, Латвія – 35,9 відсотка. Ці країни проводять політику податкового стимулювання та підвищення сукупного попиту з метою активізації економічної та підприємницької діяльності в середині країни. Країни із середнім рівнем загальної податкової ставки – США – 43,9 відсотка, Швеція – 44,3 відсотка, Польща – 40,3

відсотка, Німеччина – 48,8 відсотка, Естонія – 49,4 відсотка, Норвегія – 39,5 відсотка. До країн із досить високою податковою ставкою належать: Білорусь – 51,8 відсотка, Китай – 67,8 відсотка, Франція – 62,7 відсотка, Італія – 64,8 відсотка, Україна – 52,2 відсотка відповідно.

Відношення розміру податкових надходжень до загального рівня валового внутрішнього продукту також досить чітко відображає економічну ситуації в країні й створює можливості для виділення особливостей реалізації державної фінансової політики в ній (рис. 1.2.1.)

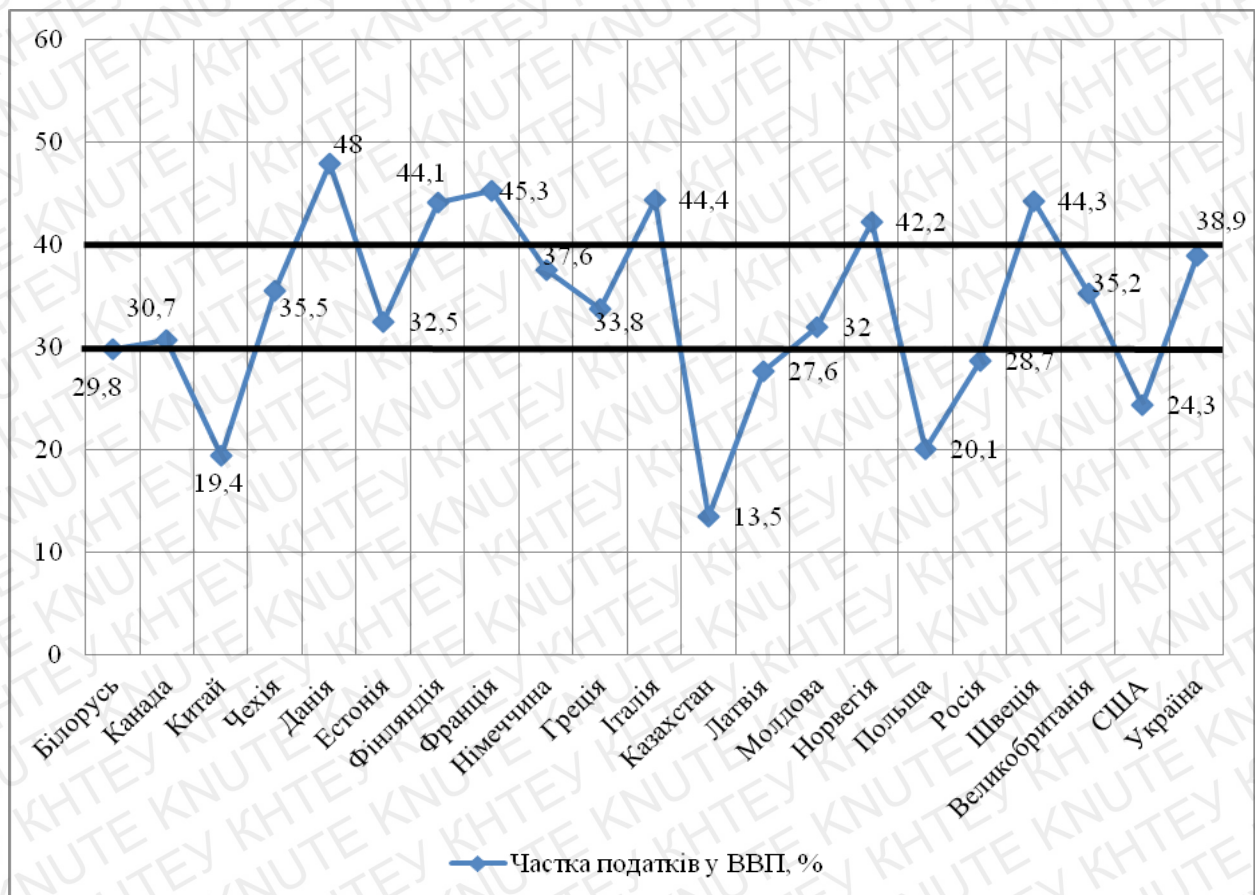

Рис. 1.2.1. Групування країн з розвинуеною та трансформаційною економікою за показником частки податкових відношень у валовому внутрішньому продукті

Аналіз отриманої інформації з рис. 1.2.1, дозволяє згрупувати країни з розвинуеною та трансформаційною економікою в три групи за показником податкових платежів у валовому внутрішньому продукті:

– перша група – країни в яких частка податків у валовому внутрішньому продукті складає менше 30,0 відсотків (Білорусь – 29,8 відсотка, Китай – 19,4

відсотка, Казахстан – 13,5 відсотка, Латвія – 27,6 відсотка, Польща – 20,1 відсотка, Швеція – 28,7 та США – 24,3 відсотка);

– друга група – середня частка податків у валовому внутрішньому продукті – від 30,0 до 40,0 відсотків (Канада – 30,7 відсотка, Чехія – 35,5 відсотка, Естонія – 32,5 відсотка, Німеччина – 37,6 відсотка, Греція – 33,8 відсотка, Молдова – 32,0 відсотка та Великобританія – 35,2 відсотка);

– третя група – висока частка податків у валовому внутрішньому продукті – більше 40% (Данія – 48%, Фінляндія – 44,1%, Франція – 45,3%, Італія – 44,4%, Норвегія – 42,2%, Швеція – 44,3%).

На сучасному етапі розвитку економічних систем за показником розподілу ВВП через бюджетну систему, тобто його централізації, виділяють такі основні моделі фінансових відносин у суспільстві: американська – що передбачає максимальне самофінансування юридичних осіб та самозабезпечення фізичних осіб й відзначається невисоким показником бюджетної централізації (в межах 25–30 відсотків ВВП); західноєвропейська – характеризується паралельним функціонуванням та фінансуванням як державних так і комерційних установ в соціальній сфері. Державна соціальна політика є достатньо широкою, та переважає країни з американською моделлю. Показник централізації ВВП коливається на рівні 35–40 відсотків, що відображає помірний її рівень; скандинавська модель – характеризується досить розгалуженою державною соціальною сферою, яка формує ґрунтовні передумови зростання соціальної стабільності та забезпечення. Рівень централізації ВВП складає близько 50–60 відсотків.

Одним із вагомих пріоритетів державної фінансової політики більшості розвинених країн світу на середньострокову перспективу на сучасному етапі розвитку соціально-економічних процесів є зниження рівня державного боргу та боргового навантаження на бюджет. Середнє значення частки дефіциту бюджету по відношенню до валового внутрішнього продукту в період 2008–2010 років у США становило – 9,2 відсотка, Великобританії – 8,8 відсотка, Японії – 7,1 відсотка, Франції – 5,9 відсотка, Італії – 4,1 відсотка, країнах БРІК

– 3,2 відсотка, Німеччині – 2,5 відсотка. Водночас, можливості стимулювання економіки за рахунок механізму бюджетного регулювання є обмеженими, насамперед, показниками боргової стійкості. Досягнення збалансованості та стійкості системи державних фінансів є необхідною передумовою для макроекономічної стабілізації та важливим індикатором очікувань інвесторів. Тому, в період стабілізаційного відновлення економіки, розмір бюджетного дефіциту було суттєво зменшено, найбільше значення зниження обсягу бюджетного дефіциту зафіксовано у США: у 2013-2015 роках частка дефіциту в валовому внутрішньому продукті становить 3,1 відсотка та у Німеччині, де за приведений період бюджет було виконано із профіцитом 0,3 відсотка від валового внутрішнього продукту. Доцільним є подальше проведення консолідації державної фінансової політики з метою відновлення достатнього рівня стійкості системи державних фінансів. З метою посилення дієвості заходів державного фінансового регулювання необхідним є проведення системних реформ, у сфері державних фінансів, розвитку інституційних секторів економіки. Розвиток процесів фінансової глобалізації несе з собою серйозні виклики для державної фінансової політики. У зв'язку з цим представляється актуальним виявлення взаємозв'язку між основними тенденціями розвитку процесу фінансової глобалізації та проведенням заходів державного фінансового регулювання.

Найпоширенішими інструментами фінансової політики центральних банків країн з розвинутою та трансформаційною економікою сучасному етапі є: обмеження зростання кредитних вкладень, що виявляється в обмеженні Центральним банком зростання кредитних вкладень, здійснюваних комерційними банками в небанківському секторі економіки. В даному випадку для банків другого рівня встановлюється відсоткова норма підвищення сум, що проходять через кредитні операції протягом певного часу. При порушенні цих норм застосовуються санкції у вигляді обов'язкових виплат банками штрафних відсотків або переказу сум, рівних підвищеного розміру кредиту.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Бюджетно-податкова політика у системі державного регулювання

Найважливішою передумовою розвитку країни з ринковою економікою є формування та реалізація ефективної бюджетно-податкової політики, спрямованої на розвиток інституцій бюджетної системи, забезпечення соціально-економічного зростання та формування інвестиційної привабливості країни. Підґрунтям забезпечення ефективної бюджетно-податкової політики є наукові розробки багатьох вчених, проте, питання впливу фінансово-економічних чинників на соціально-економічний розвиток країни та регіонів потребують більш глибокого аналізу та деталізації.

Разом з тим процес удосконалення бюджетної системи в частині створення оптимального податкового навантаження та ефективної системи перерозподілу фінансових потоків відбувається паралельно із змінами податкового законодавства. Водночас удосконалення системи адміністрування та контролю є важливим аспектом максимізації надходжень до державного та місцевих бюджетів [5].

Безперечно, формування та реалізація бюджетної політики України має відповідати як тактичним цілям, так і довготривалим перспективам збалансованого розвитку суспільства. Переорієнтація цілей та ускладнення завдань бюджетної політики зумовлені як внутрішніми проблемами, так і нестабільністю світового фінансового господарства, посиленням його впливу на соціально-економічні процеси в Україні, що актуалізує необхідність формування адекватного механізму бюджетної політики з метою стимулювання виходу з фінансово-економічної кризи та відновлення довгострокової позитивної динаміки економічного зростання.

На сучасному етапі бюджетна політика як складова фінансової політики повинна бути спрямована на проведення всебічної модернізації економіки, створення умов для підвищення її ефективності і конкурентоспроможності, досягнення відповідних результатів в економіці й соціальній сфері. Серед основних законодавчих новацій слід виокремити запровадження середньострокового бюджетного планування та розвиток програмно-цільового методу бюджетування.

До інструментів, через які здійснюється бюджетна політика, належать: щорічні послання Президента України до Верховної Ради України, Програми економічного і соціального розвитку України, постанови про основні напрями бюджетної політики, закони про державний бюджет та звіти про його виконання на відповідний рік, бюджетні програми тощо.

Бюджетна політика держави охоплює таке коло завдань: визначення пріоритетів у бюджетній сфері на певний період; вибір або розроблення наукових підходів до діяльності держави щодо управління бюджетним процесом і бюджетною системою; розроблення конкретних заходів щодо покращання управління бюджетним процесом і бюджетною системою; встановлення оптимального співвідношення податкових і неподаткових доходів бюджетів; забезпечення складання і ухвалення реалістичних бюджетів; визначення структури і обсягів державних видатків відповідно до визначених пріоритетів бюджетної політики; регулювання дефіциту (профіциту) бюджету, фінансування бюджетного дефіциту; управління міжбюджетними відносинами.

Податкова політика визначає стратегічні й тактичні цілі оподаткування, при досягненні яких забезпечується соціально-економічний розвиток країни. Важливою умовою формування ефективної податкової політики та механізму її реалізації є забезпечення збалансованості інтересів держави та платників податків.

Для проведення збалансованої податкової політики необхідним є забезпечення подальшого розвитку податкового механізму та його складових, зокрема податкового планування та прогнозування, податкового регулювання, податкового контролю та податкового аналізу.

Варто зауважити, що податковий механізм не може розглядатися відокремлено від управлінських складових, які сприяють реалізації податкової політики. Управління як метод здійснення податкової політики полягає в організуючій і розпорядчій діяльності відповідних державних органів, яка націлена на створення ефективної системи оподаткування і ґрунтується на пізнанні та використанні об'єктивних закономірностей її розвитку.

Для ефективної реалізації податкової політики повинні виконуватися такі умови: формування та постановка цілей з конкретизацією пріоритетних завдань на короткострокову та середньострокову перспективу, визначення оптимальних напрямів для досягнення поставлених цілей і завдань, розроблення форм і методів організації податкових відносин; здійснення податкового аналізу та контролю за підсумками виконання бюджетних завдань для подальшого корегування форм і методів податкової політики.

Однією із вагомих складових податкового механізму є податкове планування та прогнозування. Податкове планування є основою для розроблення планів соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць. Податковий прогноз дозволяє обґрунтувати з урахуванням об'єктивних економічних умов обсяги податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів. У процесі податкового прогнозування забезпечується вирішення питань регулювання податкових відносин між усіма рівнями влади, з урахуванням їхніх можливостей реалізації соціально-економічних повноважень.

На даний час посилюється вплив податкового регулювання на всі стадії процесу розширеного відтворення з метою активізації підприємницької, інвестиційної та трудової активності, прискореного накопичення капіталу в найбільш привабливих галузях економіки, розвитку прикладної науки, техніки і соціальної сфери. Основна мета податкового регулювання полягає в створенні необхідних умов для пожвавлення ділової активності пріоритетних галузей економіки країни. Податкове регулювання реалізується за допомогою активного використання податкових інструментів і податкового законодавства.

Важливим напрямком податкового регулювання в галузі підвищення дохідного потенціалу податкової системи є оптимізація діючої системи податкових пільг. Податкові пільги, у свою чергу, повинні бути адресними, сприяти стимулюванню діяльності пріоритетних напрямків економіки. Таким чином, податкове регулювання як складова податкового механізму, має сприяти підвищенню рівня економічного розвитку держави та пожвавленню ділової активності господарюючих суб'єктів.

Таким чином, сучасні трансформаційні перетворення зумовлюють необхідність теоретичного обґрунтування концепції функціонування податкового механізму, удосконалення методології його складових та їх взаємодії. В сучасних умовах розвитку суспільства від продуманості податкової політики залежить ефективність діяльності складових фінансової системи. Тому закономірно, що податки й податкова політика стали найважливішими об'єктами і напрямками ринкових реформ.

За період 2008–2017 років у середньому через бюджетну систему перерозподілялося 30,5 відсотка валового внутрішнього продукту. Серед податкових надходжень найбільшу частку у валовому внутрішньому продукті становлять непрямі податки – більше 10 відсотків, у 2017 році частка податку на додану вартість у валовому внутрішньому продукті склала 9 відсотків, акцизного податку – 2,2 відсотка. Слід зауважити, що значна частка непрямих податків у валовому внутрішньому продукті є причиною інфляційних процесів. Протягом останніх 10 років величина податку на доходи фізичних осіб у валовому внутрішньому продукті збільшилася з 3,9 відсотка до 4,8 відсотка, податку на прибуток підприємств навпаки скоротилася з 5,3 відсотка до 2,6 відсотка. З цього можна зробити висновок, що зазначене є наслідком скорочення приватного сектору економіки та зниження ділової активності населення. Отже, зміни обсягів податкових надходжень вплинули на формування структури доходів зведеного бюджету.

Найбільшу питому вагу у структурі доходів зведеного бюджету України мають податкові надходження. Їх частка коливається в межах від

73,1 відсотка у 2008 році до 83,97 відсотка у 2014 році. У 2017 році питома вага податкових надходжень у структурі дохідної частини зведеного бюджету України становила 80,61 відсотка. Частка неподатних надходжень за період 2008–2017 років зменшилась з 23,7 відсотка до 17,66 відсотка. Частка доходів від операцій з капіталом, трансферів, цільових фондів у загальній сумі за період 2008–2017 років зменшилась до одного відсотка загального обсягу доходів. Слід зауважити, що у 2010 році їх питома вага була найбільшою та становила у структурі доходів 4,6 відсотка.

Структуру дохідної частини зведеного бюджету України наведено у додатку Д.

На нинішньому етапі економічного розвитку України доцільним є зниження податкового навантаження на вітчизняну економіку з метою стимулювання розвитку приватного сектору економіки, його інвестиційної активності та підвищення купівельної спроможності населення. Але це має стати наслідком поступового скорочення державних видатків. Як зазначалося вище, до сфери державних фінансів належить важіль, за допомогою якого передбачається впливати на економічні процеси, – це зміна динаміки обсягів державних видатків за певними напрямками. Заходи зі зниження рівня інфляції шляхом скорочення державних видатків актуалізують проблеми стримування економічного зростання, оскільки вони призводять до спаду економічного розвитку. Разом з тим зростання виробництва, пов'язане зі зменшенням податкового навантаження з одночасним скороченням державних видатків, вирішує завдання зниження рівня державного втручання в економіку, збільшення темпів економічного зростання.

За 2008–2017 роки обсяг видатків зведеного бюджету України збільшився з 141 989,53 млн грн до 523 125,7 млн грн. Абсолютний приріст за зазначений період обсягу видатків склав 381 136,17 млн грн, або 3,7 раза. У 2008 році обсяг видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті становив 32,14 відсотка, у 2017 році – 33,38 відсотка. Найбільшу питому вагу у зведеному бюджеті мають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту

і загальнодержавні функції, найменшу – видатки на охорону навколишнього природного середовища (додаток Е).

Найбільшу питому вагу у структурі видатків зведеного бюджету України становлять видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, за 2008–2017 роки в середньому цей показник 25,55 відсотка загального обсягу. За даними додатку Ж можна зробити висновок, що в умовах розвитку економіки та росту реального валового внутрішнього продукту спостерігається зменшення питомої ваги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі зведеного бюджету та, навпаки, в умовах рецесії економіки їх питома вага зростає. У 2014 році відбулося істотне зменшення частки зазначених видатків у загальному обсязі. Видатки на освіту займають друге за величиною місце у структурі зведеного бюджету України, їх питома вага у 2008–2017 роках в середньому становила 20,07 відсотка. Найбільша частка спостерігалася у 2012 році – 21,53 відсотка, найменша – у 2008 році – 18,89 відсотка. Важливим завданням є посилення інвестиційної складової бюджету шляхом збільшення частки капітальних видатків у загальній структурі з метою підвищення рівня фінансового забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: капітальних вкладень, структурної перебудови економіки.

Структуру видатків зведеного бюджету України наведена в додатку З.

Для стимулювання економічного зростання необхідне активне використання дефіциту бюджету з метою збільшення його видаткової частини, особливо в умовах відносного зменшення податкового навантаження на економіку та кількості податків, разом з тим розмір державного боргу та економічні можливості держави з його обслуговування є фактором обмеження обсягу дефіциту бюджету. У періоди стійкого економічного зростання у разі необхідності, особливо за наявності значного обсягу державного боргу, доцільно використовувати профіцити бюджету.

В умовах економічного спаду держава повинна здійснювати заходи, спрямовані на одночасне послаблення податкового навантаження на економіку

та збільшення видатків бюджету з метою стимулювання розвитку приватного сектору економіки, допускаючи певний бюджетний дефіцит. Таким чином, бюджетне регулювання дозволяє впливати на обсяг сукупного попиту в економіці, темпи і пропорції економічного розвитку.

Боргова політика є однією з основних складових системи державного регулювання економіки країни, співвідношення між внутрішніми і зовнішніми державними позиками істотно впливає на структурні перетворення в її галузях. Від якості та своєчасності рішень щодо управління державним боргом залежить результативність державного регулювання. Важливим також є визначення напрямів боргової політики як інструменту соціально-економічного розвитку суспільства, запровадження дієвого фінансового механізму в системі інституційного середовища з метою забезпечення стратегічної спрямованості розвитку вітчизняної економіки.

Згідно з Бюджетним кодексом України від 08.07.2010 № 2456-VI загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України [54].

Отже, виходячи з наведеного можна підсумувати, що основним завданням боргової політики України у середньостроковій перспективі є зменшення питомої ваги державного та гарантованого боргу у валовому внутрішньому продукті шляхом оптимізації структури боргових зобов'язань держави, обґрунтованого залучення нових позикових ресурсів, максимально можливого збільшені поточного державного боргу в зазначеному періоді.

Вагомою складовою бюджетно-податкової політики у системі державного регулювання є соціальний захист та соціальне забезпечення, про що свідчить структура видатків зведеного бюджету України. В державному бюджеті визначено такі основні показники соціальної захищеності населення, як: мінімальна заробітна плата, рівень прожиткового мінімуму для працездатних осіб та осіб, що втратили працездатність. Нагальним завданням є забезпечення сталого співвідношення між зростанням розміру прожиткового

мінімуму для осіб, що втратили працездатність, та розміром мінімальної заробітної плати для недопущення зростання дефіциту бюджету солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а також зменшення коефіцієнта покриття пенсією заробітної плати, що впливає на збалансованість бюджетної системи.

Отже, на даному етапі економічних перетворень важливими завданнями фінансової політики є: оптимізація та раціоналізація формування доходів бюджету, підвищення ефективності державних інвестицій в економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу.

Не менш важливим завданням є зменшення витрат з обслуговування державного боргу, оскільки державний борг є складовою частиною економічної системи, що справляє значний вплив на її елементи, зокрема на державний бюджет, грошово-кредитну і валютну системи, рівень інфляції, внутрішні та зовнішні заощадження, іноземні інвестиції тощо. Ефективне використання боргу може стати потужним фактором економічного росту, що дозволяє згладжувати економічні коливання. До основних методів управління державним боргом на даний час відносять: рефінансування – погашення старої державної заборгованості шляхом випуску нових позик; конверсію – зміну розміру прибутковості позики, наприклад, зниження або підвищення відсоткової ставки доходу, що виплачується державою своїм кредиторам; консолідацію – збільшення терміну дії вже випущених позик; реструктуризацію боргу – погашення боргових зобов'язань з одночасним здійсненням запозичень (прийняття на себе інших боргових зобов'язань) в обсягах, що погашаються, боргових зобов'язань зі встановленням інших умов їх обслуговування боргових зобов'язань і термінів погашення.

Вирішення поставлених завдань сприятиме забезпеченню збалансованості та стійкості фінансової системи, посиленню її ролі в стимулюванні довгострокового зростання економіки і підвищенні рівня життя

населення, прискоренні інноваційного розвитку країни та формуванні стійкого бюджетно-податкового механізму.

2.2. Грошово-кредитна політика у системі державного регулювання

Грошово-кредитна політика відображає складну систему макроекономічних взаємозв'язків та соціально-економічних інститутів і безпосередньо спрямована на забезпечення сталого функціонування фінансової та банківської системи країни. Разом з тим грошово-кредитна політика розглядається як найважливіший напрям економічної політики держави та являє собою сукупність розроблених центральним банком спільно з урядом заходів у сфері організації грошових і кредитних відносин. За допомогою цих заходів забезпечується її вплив на відтворювальний процес з метою регулювання економічного зростання, підвищення ефективності виробництва, забезпечення зайнятості населення, стабільності зовнішньоекономічних зв'язків та вирішення стратегічних завдань, що стоять перед економікою країни.

Грошово-кредитна політика відіграє вкрай важливу роль, оскільки від її ефективності значною мірою залежить подальший економічний розвиток країни. У свою чергу, банківська система є основою грошово-кредитної системи, тому погіршення її стану одразу позначається на стабільності фінансового обслуговування економіки.

Ефективність реалізації грошово-кредитної політики значною мірою залежить від координації діяльності органів державної влади. Послідовне проведення грошово-кредитної політики, спрямованої на забезпечення довгострокової стійкості грошової системи, сприятиме підтриманню фінансової та загальної макроекономічної стабільності

Закон України «Про Національний банк України» визначає, що грошово-кредитна політика є комплексом заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямована на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та

забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Для глибшого розуміння сутності грошово-кредитної політики звернемося до визначень науковців, які займаються дослідженням цієї теми.

Так, І. В. Сало вважає, що під монетарною політикою Національного банку слід розуміти його дії з метою впливу на загальну грошово-кредитну ситуацію в економіці держави. Він також зауважує, що інструменти, які застосовує Національний банк України для досягнення стабільних цін і курсів обміну валют, залежать передусім від розвитку банківської системи і політичної стабільності.

У свою чергу, І. В. Ветрова розглядає грошово-кредитну політику як систему заходів із регулювання грошової пропозиції за її кількістю, структурою, рівнем процентних ставок, ціною і обсягом кредитів, спрямованих на економічне зростання країни, стримування інфляції, забезпечення стабільності грошової одиниці України, зайнятості населення, регулювання платіжного балансу з метою задоволення суспільного попиту на гроші.

Суб'єктом грошово-кредитної політики виступає держава, яка регулює цю сферу через свої представницькі органи – центральний банк і відповідні урядові структури – Міністерство фінансів чи Казначейство, органи нагляду за діяльністю банків і контролю за грошовим обігом, інституції зі страхування депозитів та інші установи. Визначальна роль у здійсненні грошово-кредитного регулювання належить центральному банку [15].

Вибір об'єктів грошово-кредитного регулювання залежить від економічного становища країни та означає, що центральний банк може залежно від ситуації здійснювати орієнтацію на один із перерахованих вище об'єктів чи навіть декілька одночасно. Об'єктами, на які найчастіше спрямовуються регулятивні заходи, є такі змінні грошового ринку: пропозиція (маса) грошей; ставка процента; валютний курс; швидкість обігу грошей тощо [34].

За теоретичними концепціями, що є основою проведення грошово-кредитної політики, основним об'єктом грошово-кредитного регулювання є

сукупна грошова маса, від розміру якої залежить динаміка основних показників розвитку економіки. На сьогоднішній день практично в усьому світі формування пропозиції грошей стало знаряддям проведення центральними банками грошово-кредитної політики, основними інструментами реалізації якої постають норма резервування, облікова ставка й операції на відкритому ринку.

Зміцнення національної грошової одиниці сприяє зростанню ефективності імпорту, розвитку інвестиційних процесів, насамперед за рахунок іноземних інвестицій. Унаслідок здешевлення долара підвищується привабливість інвестиційних проектів, це посилює зацікавленість і сподівання іноземних інвесторів на отримання більших прибутків. Разом з тим зростання потоку іноземних інвестицій не відбувається у пропорціях, що відповідають знеціненню долара, тому лише цього фактора недостатньо для підвищення інвестиційної привабливості України [62].

Здійснення державою продуманої грошово-кредитної політики передбачає розмежування її стратегічних, проміжних і тактичних цілей.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про Національний банк України» основними економічними засобами та методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків; процентну політику; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у тому числі з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку; регулювання імпорту та експорту капіталу; емісію власних боргових зобов'язань і операції з ними.

Вплив інструментів монетарної політики на макроекономічні показники відбувається через різноманітні канали трансмісійного механізму, функціонування якого в різних країнах залежить від рівня розвитку економіки.

У структурі вітчизняного монетарного трансмісійного механізму існує чотири канали: процентний – характеризує вплив центрального банку на економіку через зміни у процентній політиці; кредитний (вузький канал

банківського кредитування) – відображає вплив грошово-кредитної політики на сукупний попит і пропозицію через зміну обсягів банківського кредитування; валютного курсу (у складі каналу вартості активів) – відображає вплив грошово-кредитної політики на сукупний попит і пропозицію через зміну курсу національної валюти; очікувань економічних суб'єктів – характеризує вплив змін у грошово-кредитній політиці на очікування економічних агентів щодо майбутніх цін та макроекономічної ситуації, а відповідно й на їхні рішення щодо споживання, інвестицій та виробництва.

Виходячи з пріоритетної мети забезпечення цінової стабільності в середньостроковій перспективі та враховуючи особливості стану економіки, основним завданням грошово-кредитної політики є зменшення темпів інфляції до рівня, який сприятиме відновленню довіри суспільства до національної валюти та зниженню інфляційних очікувань.

Для виконання основного завдання вживатимуться ефективні заходи щодо стабілізації ситуації на валютному ринку, повернення у легальну площину усього масиву валютообмінних операцій та забезпечення стабільних меж коливань обмінного курсу за рахунок оптимізації монетарної політики, банківського регулювання і нагляду, послаблення валютних обмежень, а також впровадження стимулюючих заходів для повернення валютної виручки експортерів в країну. У разі збереження девальваційного тиску – для стабілізації валютних очікувань і дотримання стійкої динаміки курсу – можливим є використання режимів м'якої курсової прив'язки або керованого курсу.

Необхідною умовою забезпечення збалансованості грошового ринку є підвищення довіри до Національного банку та банківської системи, а також відновлення міжбанківського кредитного ринку як ефективного інституту перерозподілу ліквідності. Цьому сприятимуть заходи щодо рекапіталізації банків, виражені дії у сфері банківського нагляду, поміркованість у прийнятті рішень стосовно визнання банків неплатоспроможними та забезпечення рівного доступу банків до ресурсів Національного банку за прозорими критеріями.

Важливо зазначити, що на проведення грошово-кредитної політики

впливає ряд факторів, до яких можна віднести: проблемність взаємодії між центральним банком і урядом; відсутність достатніх умов для нормальної роботи альтернативних валютному каналів монетарної трансмісії; суперечливу ідеологію підтримки банківської системи в умовах кризи; несприятливе інституційно-правове середовище в державі, що знижує ефективність спеціальних цільових антикризових інструментів грошово-кредитної політики (недостатня прозорість вибору одержувачів кредитів рефінансування, недостатньо жорсткі вимоги до заставної бази); неконтрольований переплив частини наданих кредитів рефінансування на валютний ринок (неефективність валютних інтервенцій в частині впливу на обмінний курс внаслідок їх доступності для обмеженого кола фінансових установ); інституційні перешкоди на шляху рекапіталізації банківської системи за рахунок приватного капіталу, що посилює навантаження на грошово-кредитну політику і бюджет; значний дефіцит фінансового рахунку платіжного балансу; юридичну неврегульованість багатьох аспектів кредитних відносин; недосконалість механізмів залучення довгострокових гривневих ресурсів.

Для вирішення цих проблем та поліпшення стану фінансового ринку України доцільним видається зміна грошово-кредитної політики на більш жорстку та послідовну, за допомогою таких методів, як: зниження ставки рефінансування комерційних банків; запровадження адміністративного регулювання процентних ставок з метою запобігання корупції й зловживань, встановлення банківської маржі по операціях за кредитами; здійснення націоналізації активів проблемних банків; використання керованого плаваючого курсу з поступовим переходом до режиму вільного обмінного плаваючого курсу; здійснення певних обмежувальних заходів щодо збільшення пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку і скорочення попиту на неї задля недопущення швидкого вичерпування офіційних золотовалютних резервів; зниження рівня доларизації вітчизняної економіки, адже підрив довіри до національної грошової одиниці, а, отже, і до банківської системи, зумовлений передусім виконанням грошових функцій на території

нашої країни іноземною валютою. З метою оптимізації грошово-кредитної політики можна також запропонувати серед інших напрямів стабілізацію банківської системи загалом, а також контроль за цільовим використанням кредитів рефінансування.

Таким чином, в сучасних умовах важливим є формування грошово-кредитної політики на основі прогнозу розвитку економіки. Разом з тим фінансова стабільність розглядається як необхідна умова реалізації грошово-кредитної політики. Фінансова система повинна забезпечувати збереження заощаджень та їх трансформацію в інвестиції, оптимальний розподіл ризиків, а також стабільне функціонування платіжної системи.

У середньостроковій перспективі важливим завданням є подальше зниження темпів зростання споживчих цін. При цьому цільова траєкторія інфляції має визначатися з урахуванням перспектив економічного зростання, а також завдань, спрямованих на забезпечення сталого функціонування банківського сектору і фінансових ринків. Механізм визначення облікової ставки має враховувати особливості трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.

Важливою є реалізація заходів з оптимізації системи інструментів грошово-кредитної політики з метою посилення дієвості процентного каналу трансмісійного механізму, забезпечення розвитку інфраструктури фінансових ринків, збільшення їх глибини. Водночас, підвищення рівня дієвості трансмісійного механізму забезпечуватиметься в результаті зміцнення банківського сектору, в тому числі завдяки впровадженню нормативів Базель III.

Важливим завданням є взаємоузгодження грошово-кредитної та фіскальної політики, у тому числі в частині впливу на стан грошово-кредитного ринку випуску внутрішніх зобов'язань, активна співпраця в питаннях щодо забезпечення стійкості фінансової системи, визначення пріоритетів спрямування фінансових ресурсів через фіскальні механізми та інструменти.

Основною метою грошово-кредитної політики на даний час є забезпечення цінової стабільності, що передбачає досягнення та підтримку

низьких темпів зростання споживчих цін і є однією з важливих умов формування збалансованого та сталого економічного зростання. До дієвих інструментів здійснення грошово-кредитної політики, які одночасно є важелями механізму державного регулювання економіки, належать: операції Національного банку на відкритому ринку державних цінних паперів, регулювання облікової ставки, регулювання норми обов'язкових резервних вимог депозитів. Здійснюючи на ринку державних цінних паперів операції з купівлі-продажу облігацій державної позики Національний банк збільшує пропозицію грошей, що в свою чергу впливає на рівень інвестування та кредитування, забезпечуючи при цьому фінансування бюджетного дефіциту.

На нинішньому етапі розвитку вітчизняної економіки нагальними завданнями грошово-кредитної політики, які визначають доцільність її використання як інструменту управління соціально-економічними процесами, є поступове підвищення курсової гнучкості грошової одиниці, взаємоузгодження її з темпами економічного зростання, рівнем конкурентоспроможності вітчизняної продукції, зниженням доларизації економічних відносин та посиленням стійкості фінансової системи.

Одним із важливих інструментів впливу грошово-кредитної політики на економічні процеси є регулювання Національним банком величини обов'язкових резервів, що формують банківські установи на його рахунках. Норма обов'язкових резервів направлена на забезпечення стабільності банківської системи, достатнього та необхідного рівня ліквідності. Разом з тим розроблення та реалізація дієвої монетарної політики на сучасному етапі економічних перетворень потребує виваженого регулювання грошово-кредитної системи. За допомогою регулювання норми обов'язкових резервів Національний банк впливає на кредитні можливості банків та відповідних кредитних інститутів. При збільшенні норми обов'язкових резервів відбувається зниження резервів комерційних банків, що позначається на зменшенні обсягу кредитування та, в свою чергу, зумовлює зменшення грошової маси в обігу. Використання цього інструменту фінансового

регулювання сприяє зниженню темпів інфляції в умовах «перегріву» економіки, натомість в умовах необхідності стимулювання економічного зростання та активізації кредитної діяльності банківських установ доцільним є зменшення норми обов'язкових резервних вимог.

Згідно з Постановою Національного банку України від 16.03.2006 № 91 «Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні», обов'язковому резервуванню підлягають усі залучені банком кошти, за винятком коштів, залучених від банків-резидентів, міжнародних фінансових організацій.

Вагомою складовою державного регулювання економіки є валютне регулювання, що здійснюється Національним банком України та спрямована на захист і забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці, організацію системи валютного курсоутворення, впорядкування операцій з використанням валютного капіталу, встановлення режиму та обмежень вивезення і ввезення за кордон валютних цінностей, регламентацію діяльності суб'єктів валютного ринку та поточних операцій платіжного балансу, забезпечення стабільних джерел надходжень іноземної валюти на національний валютний ринок.

Таким чином, основною метою грошово-кредитної політики на даний час є забезпечення цінової стабільності, що передбачає досягнення та підтримку низьких темпів зростання споживчих цін і є однією з важливих засад формування збалансованого та сталого економічного зростання. Нагальним завданням на нинішньому етапі є формування грошово-кредитної політики на основі прогнозу розвитку економіки. Разом з тим фінансова стабільність розглядається як необхідна умова реалізації грошово-кредитної політики. Фінансова система повинна забезпечувати збереження заощаджень і їх трансформацію в інвестиції, оптимальний розподіл ризиків, а також стабільне функціонування платіжної системи. У середньостроковій перспективі важливим є подальше зниження темпів зростання споживчих цін. При цьому цільова траєкторія інфляції має визначатися з урахуванням перспектив

економічного зростання, а також завдань, спрямованих на забезпечення сталого функціонування банківського сектору і фінансових ринків. Механізм визначення облікової ставки має враховувати особливості трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.

Основними факторами інфляції є монетарні та немонетарні. До монетарних факторів слід віднести переповнення грошима каналів грошового обігу, внаслідок чого відбувається знецінення грошей та зниження їх купівельної спроможності. До немонетарних факторів належить підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат виробництва.

Фінансово-бюджетна політика має ґрунтуватись на використанні сукупності заходів грошово-кредитного регулювання, реалізації виваженої бюджетної політики з метою забезпечення низького цільового рівня інфляції. Важливим кроком стало запровадження в державі механізму інфляційного таргетування, що одночасно є найбільш сприятливим монетарним режимом для створення середовища низької та стабільної інфляції. Досягнення цілей щодо зниження індексу споживчих цін відбувається у середньостроковому періоді, тому заходи «швидкого реагування» не можуть забезпечити достатню результативність в короткостроковому періоді. Регулювання грошової пропозиції шляхом зміни ставки рефінансування, збільшення депозитів на рахунках центральних банків або зміна обмінного курсу здійснюють вплив на інфляційну динаміку з лагом у часі, тому ефект від їх застосування має більш відтермінований ефект та часовий горизонт у порівнянні з інструментами бюджетної політики держави.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Напрями удосконалення бюджетно-податкового механізму

Проведений аналіз державної фінансової політики України та оцінка її впливу на розвиток економічної ситуації в країні зумовлює необхідність подальших зусиль, спрямованих на підвищення її ефективності та результативності. Державна фінансова політика країни має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку фінансово-економічних відносин, спрямованої на створення умов для підвищення темпів економічного розвитку країни. Важливим є подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад державного фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни на середньострокову перспективу. Від вираженості та своєчасності управлінських рішень державних інститутів щодо формування фінансової політики залежить якість інституційного середовища модернізації економіки, інвестиційна привабливість та ділова активність економічних агентів, соціальна стабільність у суспільстві.

У процесі реалізації вираженої бюджетно-податкової, монетарної, соціальної і інвестиційної політики, органи фінансового регулювання мають більш поглиблено враховувати інституційний підхід щодо формування архітектури фінансової системи, з огляду на структурні особливості економіки та пріоритети суспільного розвитку. Для підвищення результативності структурних перетворень економіки та забезпечення макроекономічної стабільності важливим є удосконалення системи управління державними фінансами. Фінансова політика країни передбачає алгоритми управління фінансами, тобто вироблення цілей і завдань, на які необхідно спрямувати асигнування, пошук ресурсів і шляхів досягнення поставлених цілей, в поєднанні з впливом на зовнішні чинники, від яких також залежить отримання намічених соціально-економічних результатів. При цьому фінансова

політика передбачає впорядкування відносин, що виникають при формуванні фінансових ресурсів, бюджетних та позабюджетних фондів коштів з метою вирішення всього спектру економічних, соціальних, правових та інших задач, що стоять перед державою [27].

Фінансова система є найбільш схильною до державно-регулюючого впливу напрямом в економічній політиці. По-перше, фінансова система пов'язана з організацією грошового обігу в країні, оскільки збереження оптимального співвідношення між сумою грошей в обігу і ціною товарною масою вимагає постійного державного регулювання. По-друге, фінансова система пов'язана з щорічним формуванням державного бюджету, у якого видаткова і дохідна частини постійно змінюються, що переважно викликано або збільшенням державних витрат, або недонадходженням доходів.

Таким чином, головним напрямком державної фінансової політики є регулювання процесів і тенденцій, що відбуваються у фінансовій системі країни. Оскільки фінансова політика проводиться у двох напрямках: грошово-кредитному і бюджетно-податковому, виникає необхідність формування системи цілей і заходів за цими напрямками, виражених окремо в фінансовій, кредитній, бюджетній та податковій політиках держави.

Зазначимо, що, на нашу думку, вплив різних напрямків фінансової політики на її результативність або на один одного може бути як умовно прямим, так і умовно зворотним, тобто вплив однієї з них на іншу може бути більше (або менше), ніж іншої на першу. Так, наприклад, в даний час податкова політика сильніше впливає на фондову, ніж навпаки. Наявність таких взаємодій необхідно враховувати в практичній діяльності органів державної влади з метою вдосконалення фінансової політики країни в цілому. Більше того, ми вважаємо, що дані взаємодії необхідно посилювати для отримання мультиплікативного ефекту навіть за умов реалізації тих чи інших нововведень в одному з напрямків фінансової політики.

Отже, даний комплекс взаємозв'язків можна представити у вигляді матриці та оцінити експертним шляхом реальну ситуацію, що склалася в

Україні. Зв'язки між факторами оцінюємо в межах від -1 до 1: 0,1 – 0,2 – слабкий вплив; 0,3 – 0,4 – помірний; 0,5 – 0,6 – істотний; 0,7 – 0,8 – сильний; 0,9 – 1 – дуже сильний вплив.

Наведені в таблиці 3.1.1 оцінки можна коротко прокоментувати таким чином: Бюджетна політика: виходячи із зростаючих потреб дохідної частини зведеного бюджету, багато в чому диктує зміст податкової та митної політик; суттєво впливає на банківську та валютну політики через фінансові потоки на рахунках у комерційних банках підрядників робіт і постачальників товарів для державних потреб, на інвестиційну політику – через великі суми коштів, що виділяються на спорудження об'єктів інфраструктури, на фондову політику – в основному за рахунок випуску і розміщення державних позик.

Таблиця 3.1.1

Експертна оцінка впливу окремих напрямків фінансової політики України

№ п/п	Фактори	Фінансова політика	Бюджетна політика	Інвестиційна політика	Митна політика	Валютна політика	Податкова політика	Банківська політика	Фондова політика
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Фінансова політика	0	0,8	0,5	0,6	0,4	0,6	0,7	0,6
2	Бюджетна політика	0,7	0	0,6	0,8	0,6	0,7	0,6	0,6
3	Інвестиційна політика	0,6	0,6	0	0,3	-0,6	0,3	0,8	0,5
4	Митна політика	0,6	0,8	0,6	0	0,7	0,8	0,4	0,6
5	Валютна політика	0,5	0,6	-0,8	0,7	0	0,4	-0,7	0,4
6	Податкова політика	0,7	0,7	-0,6	0,7	0,5	0	0,5	-0,6
7	Банківська політика	0,5	0,4	-0,7	0,4	0,8	0,4	0	0,7
8	Фондова політика	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5	0,8	0

Інвестиційна політика: помітно проявляється у бюджетній через акумулювання, розподіл і перерозподіл коштів між окремими її цілями і завданнями; накладає відбиток на банківську через збільшення або зменшення попиту на позикові кошти для реалізації намічених планів будівництва, на валютну – через зростання або зниження інвестування, а отже, і припливу коштів, на фондову - через випуск цінних паперів для залучення коштів під різні проекти; меншою мірою пов'язана з податковою та митною політиками,

які практично не залежать від її змісту.

Митна політика: є суттєвим напрямом, що забезпечує бюджетну політику фінансовими можливостями для її реалізації; здійснює істотний вплив на валютну політику через зміну попиту та пропозиції на окремі види валют; впливає на інвестиційну шляхом регулювання надходження з-за кордону матеріалів і устаткування для втілення в життя різних проектів, на податкову - тому будь-які її зміни негайно призводять до компенсуючих для бюджету дій у цьому напрямку фінансової політики; лиш не значною мірою може відбитися на банківській та фондовій.

Валютна політика: впливає і може ще більшою мірою впливати на банківську та інвестиційну, тому що має вплив на залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб; завдяки регулюючому впливу держави має певний вплив на бюджетну та митну політику; зовсім незначно відображається на податковій та фондовій політиці, які лише в силу поставлених перед ними функціональних завдань зобов'язані враховувати зміни, що відбуваються в ній.

Банківська політика: значною мірою бере участь у корекції валютної та фондової політики, тому банки в даний час є ключовими гравцями на валютному ринку та ринку цінних паперів; внаслідок великого системного відволікання коштів на спекуляцію валютою накладає серйозні обмеження на можливості інвестиційної політики; через тривале «відведення» помітної частки вільних коштів в офшорні зони майже не впливає на податкову та митну, а також, особливо, на бюджетну політики.

Фондова політика: через конкуренцію ринків цінних паперів і депозитів за вільні кошти клієнтів змушує банківську політику враховувати її еволюцію; в певній мірі через механізм фондового ринку стимулює внесення змін до інвестиційної та валютної політики; позначається, звичайно, на податкової та митної, оскільки має пряме відношення до конкретної сфери діяльності відповідних державних органів.

Податкова політика багато в чому визначає можливості бюджетної політики, а також усіх інших напрямків фінансової політики як зі знаком

«плюс», так і зі знаком «мінус».

З певною мірою суб'єктивності ці показники говорять про ступінь взаємозалежності основних напрямків фінансової політики, що склалася в Україні, і, отже, про резерви, які є в посиленні їх взаємодії.

Аналіз факторів когнітивної моделі було проведено за допомогою пакету «Когнітивний аналіз».

Для того, щоб проаналізувати когнітивну модель а також врахувати комплексний взаємозв'язок факторів між собою потрібно знайти значення контурів зворотного зв'язку для кожного фактору за наступною формулою [Error: Reference source not found, с. 184]:

$$R_i = \prod_{j=1}^n w_j, \quad (3.1),$$

де n – кількість зв'язків у циклі, w_j – ваговий коефіцієнт j -го зв'язку, який наведено у табл. 3.1.2.

Для пошуку значення узагальненого коефіцієнту контуру зворотного зв'язку для кожного з факторів використовуємо формулу:

$$R_i = \sum_i^m R_i, \quad (3.2),$$

де m – число циклів тобто контурів зворотного зв'язку, що генерується змінною або фактором, обраним в якості «Входу»,

R_v – загальний коефіцієнт зворотного зв'язку v -го «входу» системи,

R_i – коефіцієнт зворотного зв'язку i -го циклу системи.

З аналізу отриманих значень узагальнених контурів зворотного зв'язку для обраних факторів системи, що розташовані на головній діагоналі матриці результатів табл. 3.1.2. видно, що вони більше за 1, тому отриману матрицю потрібно нормалізувати.

Таблиця 3.1.2

№ п/п	Фактори	Фінансова політика	Бюджетна політика	Інвестиційна політика	Митна політика	Валютна політика	Податкова політика	Банківська політика	Фондова політика
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Фінансова політика	3,3803	1,3220	1,1538	-0,2626	1,0795	1,4136	0,8652	1,4531
2	Бюджетна політика	2,4283	3,2523	1,7573	-0,0215	1,6362	2,1019	0,9140	1,8525
3	Інвестиційна політика	2,3562	1,4476	2,4665	0,0022	1,2170	1,6823	1,2121	1,5514
4	Митна політика	0,5025	0,3613	0,6748	-0,1617	0,1838	0,0634	0,2157	0,4431
5	Валютна політика	2,1998	1,3268	1,3947	-0,1277	1,6978	1,8897	1,1990	1,9689
6	Податкова політика	2,2614	1,5128	1,7540	-0,5304	0,9990	4,1068	1,2980	1,6553
7	Банківська політика	1,8706	0,4925	0,4640	-0,0547	0,5037	0,5508	1,3750	0,4984
8	Фондова політика	0,9492	0,8241	1,2002	-0,4208	0,4895	0,6746	0,7377	0,9512

Таблиця 3.1.3

Нормалізована матриця впливу факторів на фінансову політику

№ п/п	Фактори	Фінансова політика	Бюджетна політика	Інвестиційна політика	Митна політика	Валютна політика	Податкова політика	Банківська політика	Фондова політика
1	Фінансова політика	0,3380	0,1322	0,1154	-0,0263	0,1080	0,1414	0,0865	0,1453
2	Бюджетна політика	0,2428	0,3252	0,1757	-0,0022	0,1636	0,2102	0,0914	0,1853
3	Інвестиційна політика	0,2356	0,1448	0,2466	0,0002	0,1217	0,1682	0,1212	0,1551
4	Митна політика	0,0503	0,0361	0,0675	-0,0162	0,0184	0,0063	0,0216	0,0443
5	Валютна політика	0,2200	0,1327	0,1395	-0,0128	0,1698	0,1890	0,1199	0,1969
6	Податкова політика	0,2261	0,1513	0,1754	-0,0530	0,0999	0,4107	0,1298	0,1655
7	Банківська політика	0,1871	0,0492	0,0464	-0,0055	0,0504	0,0551	0,1375	0,0498
8	Фондова політика	0,0949	0,0824	0,1200	-0,0421	0,0490	0,0675	0,0738	0,0951

Для визначення впливу факторів системи на цільовий, який враховує її реакцію потрібно скористатися формулою 3.3:

$$K_{ij}^* = K_{ij} \cdot \frac{1}{R_i}, \quad (3.3),$$

де K_{ij}^* - приведений коефіцієнт впливу і-го фактору на j-й фактор системи, що враховує реакцію системи на зміни у факторі і;

K_{ij}^* - коефіцієнт впливу і-го фактору на j-й фактор системи, який

отримується з нормалізованої таблиці;

R_i – нормалізоване значення узагальненого коефіцієнта зворотного зв'язку i -го фактору системи.

Провівши когнітивний аналіз можемо виокремити окремі напрямки, заходи з вдосконалення яких, матимуть найбільший вплив на фінансову політику України – це бюджетна, податкова та інвестиційна політики. Суттєвий вплив мають валютна та банківська політики, інші напрямки мають незначний вплив на сучасний розвиток фінансової політики України. Зважаючи на це вважаємо достатнім та необхідним розробити пропозиції з вдосконалення саме перших складових фінансової політики.

Дослідження, проведене нами в попередніх розділах роботи показало, що система бюджетного регулювання економічного розвитку країни вдосконалюється та адаптується до змін макроекономічного середовища. Важливим є удосконалення складової регулювання міжбюджетних відносин, яке б забезпечило фіскальну децентралізацію місцевих бюджетів та сприяло б розвитку адміністративно-територіальних одиниць. В сучасних умовах значна частина їх бюджетів є реципієнтами, залежними від державної фінансової підтримки. У місцевої влади до початку проведення децентралізації було недостатньо стимулів для ефективного розвитку економіки – вигідніше залишатися «реципієнтом», ніж переходити в розряд «донорів». Переконливим свідченням такого є той факт, що дотаційність 5419-ти місцевих бюджетів становить понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Їх коштів вистачає здебільшого на покриття захищених статей видатків. Водночас самодостатність окремої території слід розглядати з погляду власної ресурсної бази місцевого бюджету та методики здійснення фінансового вирівнювання між державним та місцевими бюджетами, спрямованої на зменшення питомої ваги дотації вирівнювання в обсязі місцевого бюджету. Існуючій бюджетній системі властиве і перекладання на органів регіональної влади великої кількості

проблем, вирішення яких вимагає великих витрат. Рішення багатьох з цих проблем можливе, якщо в розпорядженні буде достатньо фінансових коштів для покриття цих витрат.

Ще одна проблема – значна частина населення регіонів – це громадяни, які працюють у бюджетній сфері, які отримують заробітну плату за рахунок коштів бюджету. Є ще й пенсіонери, інваліди та інші соціально незахищені версти населення, які отримують допомогу з державних позабюджетних соціальних фондів. Значення міжбюджетних трансфертів як фактору суспільного розвитку повинно зростати разом з перерозподілом функцій центральних органів влади на користь місцевих органів влади, що сприятиме збільшенню ролі місцевих органів влади при наданні окремих суспільних послуг.

Бюджетні витрати повинні бути порівняні з можливостями місцевого бюджету. З метою більш ефективного використання бюджетних коштів в реалізації соціально-економічних завдань розвитку у формі цільових програм і концентрації зусиль щодо розв'язання проблем фінансування розвитку економіки регіону повинні бути визначені найбільш значущі та актуальні. Так, в першочерговому порядку капітальні вкладення повинні направлятися на співфінансування будівництва об'єктів, включених в адресну інвестиційну програму, в цільові регіональні програми.

Вважаємо, що для реалізації достатнього фінансового забезпечення функцій місцевого самоврядування необхідно застосовувати такі методи: організаційний метод, метод економічної взаємодії органів місцевого самоврядування і суб'єктів підприємницької діяльності; нормативно-правовий, інформаційний, організаційно-фінансовий.

На сучасному етапі розвитку податкових відносин податкова політика України покликана вирішувати проблеми, пов'язані не тільки з формуванням державного бюджету, а й з економічним і соціальним розвитком та інших основних суб'єктів економічних відносин (економічних суб'єктів і населення). Результати аналізу основних показників соціально-економічного розвитку засвідчили, що дохідна частина бюджету України формується в досить

складних, нестабільних умовах, а тому цей процес потребує виваженої державної підтримки. На основі встановлення тісноти зв'язку між обсягами промислового виробництва та ВВП, а отже, і розмірами надходжень до бюджету, можна зробити висновок, що переважна частина надходжень формується саме у промисловості. Сумарна оцінка дохідної частини бюджету України та її складових елементів засвідчила, що найбільшу питому вагу в структурі державного бюджету мають фінансові ресурси підприємств. Саме тому на стимулювання розвитку вітчизняного реального сектора економіки мають бути спрямовані важелі бюджетно-податкового регулювання.

В Україні податкова політика спрямована на створення передумов економічного розвитку не набула ознак системності та послідовності. Проведене реформування податкової системи України зумовлює необхідність визначення науково обґрунтованих податкових ставок для різних галузей економіки, в основу диференціації яких мають бути покладені значущість кожного виду господарської діяльності для забезпечення перспектив суспільно-економічного розвитку, а також об'єктивні виробничо-технологічні параметри.

Ключовими проблемами податкової політики вважаємо істотні масштаби ухилення від сплати податків та опортуністичну поведінку платників податків у відносинах з державою та податковими інституціями; нерівновагу інтересів суб'єктів податкових відносин; недовіру формальних інститутів податків і невідповідність неформальних практик законним нормам взаємодії економічних агентів. Невідповідність між типами правил, що спричиняє нерівномірність і несправедливість у розподілі податкового навантаження між економічними агентами різних видів економічної діяльності породжуючи, разом з тим конфлікт інтересів платників податків.

Для того, що податки надійшли до бюджету в повних сумах і своєчасно, державі потрібно не тільки вести жорсткий контроль за податковою дисципліною, а й встановити допустимі межі оподаткування виходячи зі економічного стану. Визначення оптимального рівня оподаткування нерозривно пов'язане з проблемою визначення ставки сукупного податку з доходів підприємств. Розмір ставки сукупного податку повинен бути таким, щоб після сплати податків у підприємства залишалася можливість ведення

активної фінансово-господарської діяльності.

Таким чином, ми пропонуємо чотири напрями вдосконалення податкової політики України з метою підвищення кількості податкових надходжень до бюджету. Комплекс трансформаційних заходів має включати: спрощення податкової системи шляхом вдосконалення системи адміністрування податків, зменшення частоти сплати податків шляхом розширення сфери застосування форм електронної звітності та за допомогою сучасних засобів зв'язку; забезпечення справедливого ставлення до всіх груп платників податків за допомогою перегляду режиму оподаткування закордонних доходів та іноземних інвесторів в бік лібералізації руху капіталів та залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку, спрощення процедур податкових перевірок, скорочення їх кількості та тривалості, впровадження принципу аналізу ризиків як керівного при проведенні інспектування, забезпечення застосування податкового та митного законодавства України на рівних умовах шляхом переходу від декларативних заяв до конкретних дій; надання стимулюючого характеру національній податковій системі шляхом зменшення податкового тиску на окремі групи економічних суб'єктів, зокрема впровадження податкових пільг оподаткування для інвестиційно активних підприємств, що створюють нові робочі місця та впроваджують інновації розвиток і доопрацювання вітчизняного податкового законодавства за допомогою розширення нормативної бази регулювання трансфертного ціноутворення, розширення мережі укладених Україною угод про уникнення подвійного оподаткування;

3.2. Перспективне бюджетне планування як складова державної фінансової політики

Бюджетне планування та прогнозування варто розглядати як комплексний адаптивний процес реалізації регуляторного механізму фінансової політики, в рамках якої проводиться сукупність відповідних заходів відносно

формування, регулювання, контролю та моніторингу системи основних показників бюджету, при врахуванні тенденцій соціального та економічного розвитку країни і сукупного впливу екзогенних чинників на збалансованість й стійкість бюджетної системи. Процес прогнозування дохідної частини бюджету - це важливий і необхідний етап бюджетного процесу, що дає змогу відобразити стратегічні цілі розвитку бюджетно-податкового регулювання, особливості формування бюджетних доходів у територіальному та галузевому аспектах, показник кореляції між рівнем оподаткування в розрізі окремих видів податків та загальним обсягом податкових надходжень, що дозволяє підвищити ефективність бюджетної політики.

Об'єктом фінансово-бюджетного прогнозування виступає фінансова та бюджетна політика держави: доходи, до яких відносяться податки і обов'язкові платежі; видатки на утримання бюджетних установ та соціальної сфери; борг держави й кошти, що використовуються на його обслуговування; показники бюджетного дефіциту, тощо. Суб'єктом соціально-економічного та бюджетного прогнозування є держава в особі державних органів управління всіх рівнів, економічні й фінансові служби органів місцевого самоврядування, й економічні та бухгалтерські служби підприємств і організацій різних форм власності.

Основні положення процесу фінансово-бюджетного прогнозування в Україні визначено в Бюджетному кодексі України. Так, статтею 21 кодексу, регламентується формування прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди. Відповідальним за розробку даного прогнозу є центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної бюджетної політики, при участі центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики, Національного банку України, а також головних розпорядників коштів державного бюджету. Всі перелічені органи формують прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, що базується на щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних

документах економічного та соціального розвитку, державних цільових програмах. Прогноз, який розробляється, повинен містити такі макроекономічні індикатори та параметри бюджетної політики: показники Зведеного бюджету України за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; показники державного бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; державного боргу та гарантованого державою боргу, що визначаються з урахуванням стратегії управління державним боргом; показники за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів), у тому числі тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій. Такі бюджетні програми за умови схвалення у встановленому законодавством порядку відповідних інвестиційних програм (проектів) включаються до прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди протягом усього строку їх реалізації з урахуванням вимог законодавства; показники взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами.

Фінансово-бюджетне прогнозування розвитку економіки виступає важливим елементом фінансового механізму, і як його складова, забезпечує сталий процес виконання функцій, що покладені на державу, відносно фінансування соціально-економічного розвитку. Елементи фінансово-бюджетного прогнозування включаються до сукупності функцій та завдань багатьох державних органів влади. Зазвичай, фінансове прогнозування виступає як елемент соціально-економічного прогнозування та базується на значному об'ємі аналітичної інформації, як в межах органів державного управління й фінансових органів, так і в межах спеціалізованих науково-дослідних установ. Сукупність організацій, установ, служб, підрозділів, які здійснюють фінансово-бюджетне прогнозування формують його організаційну структуру.

Забезпечити ефективне функціонування системи прогнозування і планування витрат бюджету можливо за умови гармонійного поєднання всіх її рівнів. Прогнозування і планування витрат повинні здійснюватися від низу до

верху – від суб'єктів господарювання державної форми власності, місцевих і регіональних органів влади до галузевих міністерств. На державному рівні уряд повинен узагальнювати дані показники, прирівнюючи їх до можливостей бюджету та національних пріоритетів розвитку. Організаційну структуру фінансово-бюджетного прогнозування можна представити як чотирирівневу ієрархічну систему.

Перший рівень ієрархії являє собою сукупність органів державного управління та фінансових органів, що виконують збір фінансової інформації, її групування, обробку, первинну аналітичну інтерпретацію, передають опрацьовану інформацію до установ вищого рівня ієрархії, з якими знаходяться у відносинах підпорядкованості чи подвійної підпорядкованості.

Другий рівень ієрархії являє собою сукупність установ та організацій, що виконують часткове прогнозування фінансових показників відповідно до сукупності завдань, покладених на них дорученнями уряду, Верховної ради України. Прогностична робота, що виконується на зазначеному рівні, обмежена методичними рекомендаціями, що надаються організаціями та установами, яким прямо підпорядковані установи другого рівня ієрархії. Підтвердженням можуть слугувати, наприклад, завдання у сфері фінансового прогнозування, які виконують головні фінансові управління обласних державних адміністрацій. Установи другого рівня ієрархії виконують аналітичну роботу з великими масивами групованої фінансової інформації чи вузькі завдання фінансового прогнозування, що пов'язані з виконанням спеціалізованих функцій.

Третій рівень ієрархії представлено установами, організаціями, що виконують важливі завдання фінансового прогнозування, пов'язані з обґрунтуванням тих чи інших напрямів фінансової політики держави із врахуванням великої сукупності фінансових параметрів у їх взаємозв'язку. Аналітична робота установ третього рівня ієрархії, як правило, сфокусована на виконанні поглибленого аналізу фінансових показників відповідно до специфіки діяльності установи із врахуванням окремих закономірностей розвитку економіки в цілому. Зазначені установи акумулюють аналітичну інформацію, отриману від

нижчих підрозділів (організовану як за адміністративно-територіальними утвореннями, так і за функціональними підрозділами головного апарату). Крім того, провадиться аналіз змін фінансових показників за окремими напрямками відповідно до запитів уряду чи/та Верховної ради. Аналітична робота установ третього рівня ієрархії є основою розробки ними сукупності прогнозів фінансових показників відповідно до спрямованості їх діяльності. Такі прогнози розробляються агреговано, із врахуванням окремих закономірностей розвитку економіки в цілому, тобто у даному випадку мова йде не стільки про фінансове прогнозування, скільки про фінансове прогнозування в контекст соціально-економічного.

Основною спрямованістю фінансового прогнозування Міністерства фінансів України є розробка прогнозного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди. Формування такого прогнозу відбувається із врахуванням прогнозів надходжень від податків та зборів (отриманих від Державної фіскальної служби України), прогнозів інших надходжень до Державного та інших бюджетів, отриманих від Головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій (виконаних за інструктивно-методичними матеріалами Міністерства фінансів), прогнозів витрат Державного та інших бюджетів, отриманих як від Головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій, так і від інших державних установ.

Фінансове прогнозування в межах прогностичної роботи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України є елементом соціально-економічного прогнозування і пов'язане із визначенням окремих фінансових показників у межах перспектив розвитку економіки в цілому. Найбільш значущими аспектами фінансового прогнозування у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України є: прогнозування балансу фінансових ресурсів; рівня інфляції; визначення впливу інструментів валютно-курсової, грошово-кредитної політики на розвиток економіки.

Окремі завдання Національного банку України у сфері аналізу та прогнозування здійснюють управління інформаційно-аналітичних послуг,

управління грошово-кредитної та фінансової статистики, центр наукових досліджень НБУ. Аспекти прогностичної діяльності НБУ не тільки забезпечуються, а й здійснюються відповідними територіальними управліннями. Зокрема, серед завдань територіальних управлінь є: підготовка та подання Національному банку України фінансової та статистичної звітності за результатами своєї діяльності; аналіз грошово-кредитних відносин на відповідній території та їх прогнозування. До сфери фінансового прогнозування Національному банку України належать: визначення майбутніх монетарних характеристик; платіжного балансу країни; тенденцій розвитку окремих фінансових ринків; рівня інфляції в країні.

Четвертий рівень ієрархії являють собою спеціалізовані наукові та науково-дослідні інститути, що виконують науково-дослідну роботу у сфері фінансового прогнозування за узгодженням з органами державного управління чи/та фінансовими органами, здійснюють експертну оцінку законопроектів, враховуючи при цьому не тільки окремі аспекти прояву закономірностей фінансових показників, а й велику сукупність взаємовпливів у економіці. Сукупність фінансових показників сприймається у цьому контексті не як комплексне відображення фінансових параметрів розвитку економіки як системи, а як просте їх групування. Одночасно обмеженість застосування довгострокового фінансового прогнозування для побудови стратегій розвитку економіки є швидше наслідком загальнометодологічних труднощів у побудові довгострокових прогнозів.

Сьогодні нараховується понад 200 різних методів прогнозування. Проте на практиці використовують як головні 15–20 методів. Єдиного й універсального методу прогнозування немає. Методи бюджетного прогнозування – це спосіб, алгоритм розробки прогнозу можливих змін у фінансовому забезпеченні реалізації основних напрямів соціально-економічного розвитку країни. Через велику кількість існуючих методів прогнозування застосовуються різноманітні їх класифікації та групування.

Найбільш розповсюдженим вважається поділ усіх методів на дві великі групи, в основу якого покладено принцип їх сутнісного розмежування, а саме:

- 1) евристичні (інтуїтивні) методи, що базуються більшою мірою на інтуїції та на використанні пізнавальних здібностей людей, а також їх досвіду оцінки майбутнього, зокрема проведення різного роду експертних оцінок;
- 2) формалізовані методи, які передбачають використання тих чи інших статистичних або функціональних залежностей між показниками, здійснення у ході прогнозу достатньо точних розрахунків, зокрема методи прогнозних екстраполяцій, методи економіко-статистичного, математичного та імітаційного моделювання та інші.

У сучасних умовах коректно вести мову й про третю групу – комбінованих методів, оскільки під час реального прогнозування одночасно використовуються кількісні оцінки та інтуїція з метою взаємодоповнення та перевірки достовірності отриманих результатів.

Прогнозування надходжень до бюджету залишається однією із головних проблем з точки зору повноти охоплення дохідних джерел і реалістичності їх оцінки, а також є визначальним параметром під час складання бюджету. Тому для прогнозування основних статей доходів доцільно використовувати такі методи: детерміністичний метод, метод економетричного моделювання, метод часового тренду, метод математичного моделювання, метод експертних оцінок.

Програмно-цільовий метод виходить із необхідності визначення пріоритетних напрямів витрачання бюджетних ресурсів на досягнення суспільно значущих цілей, обов'язкового запровадження індикаторів кількісного вимірювання результатів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів з одночасним моніторингом і контролем за досягненням намічених цілей і результатів, а також забезпечення чіткого розмежування відповідальності між виконавцями за реалізацію кожної бюджетної програми, що приводить до підвищення якості бюджетного менеджменту. Програмно-цільовий метод традиційно вважають методом бюджетного планування через обмеженість термінів виконання державних бюджетних програм. Однак через

специфіку розвитку економіки, суспільства, фінансової системи та виробництва в сучасних умовах, а також через глобалізацію та зростання масштабів викликів, що виникають перед бюджетною системою та державою в цілому, як то старіння населення, екологічні проблеми, вирішити які у середньостроковому періоді вже нереально. Тому досягнення визначених цілей соціального, економічного та наукового розвитку держави можливо лише у довгостроковому періоді на основі реалізації бюджетних програм при збалансованому забезпеченні необхідними ресурсами та ефективному розвитку суспільного виробництва.

Кожний із розглянутих методів бюджетного прогнозування має свої недоліки та переваги, тому вибір найбільш прийняттого та оптимального, з точки зору розробників, методу залежить від обсягів та достовірності первинної інформації, часових горизонтів, майбутніх результатів прогнозів та можливості їх адаптації до конкретних завдань у рамках проведеного дослідження. Зазначені обмеження щодо застосування методів прогнозування у бюджетному процесі зумовили розповсюдження методу складання соціально-економічних сценаріїв, який активно використовується у сфері міжнародних відносин з кінця 50-х – початку 60-х років XX сторіччя. Сценарна форма представлення варіантів розвитку соціально-економічних систем, у тому числі й бюджетної системи, дозволяє оцінити складність майбутнього та забезпечити структурування невизначеностей, що суттєво полегшує розробку варіантів можливого розвитку об'єкту (у даному випадку – бюджету). Враховуючи, що в сучасній практиці бюджетування уряд зобов'язаний розробляти три сценарії бюджету – базовий, песимістичний та оптимістичний – і подавати на розгляд парламенту той, що більше відповідають тенденціям соціально-економічного розвитку країни на момент його затвердження, то зазначений метод доцільно використовувати при визначенні довгострокових прогнозів.

Важливими завданнями системи бюджетного планування є визначення ендогенних та екзогенних факторів розвитку вітчизняної економіки, ступеню їх впливу, а також виявлення основних можливостей, обмежень, тенденцій,

пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства; обґрунтування основних показників розвитку бюджетної системи на середньо- та довгострокову перспективу; здійснення аналізу та розрахунку необхідного обсягу ресурсів, в тому числі фінансових для досягнення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни; посилення рівня координації дій між фінансовими інститутами, що спрямовано на стимулювання темпів економічного зростання; науково-технічне, інформаційне, ресурсне та кадрове супроводження державної фінансової політики в частині сприяння збалансованому соціально-економічному розвитку.

Доцільним є використання дієвих підходів щодо формування доходної та видаткової частини бюджету в розрізі основних складових. Зростає необхідність в оцінці ефективності використання видатків державного та місцевих бюджетів виходячи з ґрунтовного аналізу їх кількісного впливу на економічне зростання та соціальний розвиток, що потребує розширення сфери застосування програмного та галузевого підходу в процесі планування бюджетних видатків. В сучасних умовах спостерігається тенденція до більш широкого використання макроекономічного моделювання при формуванні прогнозів фінансово-економічних показників та характеру їх взаємозв'язків. Слід зауважити, що історія використання макроекономічних моделей нараховує більш ніж п'ять десятиліть, за наведений період часу сформувалось два основних види моделей – структурні та економетричні макроекономічні моделі. Особливістю першого виду економіко-математичного моделювання є тісна кореляція з макроекономічною теорією, дані моделі враховують та відтворюють структуру економіки, взаємозв'язки між складовими фінансово-економічної системи, водночас використовуються економетричні методи аналізу та прогнозування. Натомість, другий вид моделей передбачає використання статистичних методів та спрямований на пошук відповідних закономірностей між фінансово-економічними показниками. Оцінка даних взаємозв'язків формується виходячи на основі інформативності впливу факторів на обрані фінансові показники. Доцільним та необхідним є поєднання

даних видів економіко-математичного моделювання на основі системного підходу, що забезпечить посилення якісного рівня фінансового прогнозування та сприятиме підвищенню адаптивності фінансово-бюджетної політики до соціально-економічних трансформацій.

Для підвищення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим та необхідним є підвищення ролі ендогенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, удосконалення механізмів моніторингу оцінки резервів, збільшення доходної частини державного та місцевих бюджетів, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. Вагомим показником результативності діяльності державних фінансових інститутів є розробка довгострокового прогнозу бюджету на період понад 9 років (три періоди середньострокового бюджетного планування). Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування спрямоване на посилення ролі бюджету як інструменту регулювання економіки та соціальної сфери, сприяння збалансованому економічному зростанню, оцінці можливих економічних ризиків, що впливатимуть на стійкість фінансово-бюджетної системи. Важливим завданням бюджетного прогнозування є підвищення ефективності бюджетних видатків в середньо- та довгостроковій перспективі, шляхом виявлення можливостей оптимізації соціальної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансування надаваних послуг за рахунок коштів бюджету, встановлення чітких критеріїв та визначення рівня результативності фінансування бюджетних програм.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань формування та реалізації державної фінансової політики в умовах трансформації економіки зроблені наступні висновки:

Державна фінансова політика є дієвим інструментом регулювання циклічних коливань економіки, важливим є забезпечення поступальної адаптації економіки до динамічних змін внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Система фінансово-економічних інститутів є результатом розвитку та постійного вдосконалення відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Важливим є реалізація виваженої, послідовної та системної фінансової політики використовуючи бюджетні, податкові, грошово-кредитні, страхові інструменти та важелі.

Пріоритетними заходами бюджетно-податкової політики, які реалізуються у країнах з розвинутою на трансформаційною економікою є зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація бюджетних видатків, підвищення фіскальної ефективності податкової системи, посилення дієвості механізму бюджетного планування та прогнозування. У сфері грошово-кредитної політики реалізуються системні заходи щодо підвищення рівня поточної ліквідності банківської системи; викупу у фінансових інститутів проблемних активів для поліпшення стану їх балансів та розширення можливостей кредитування економіки; здійснення державних інвестицій в капітал системних фінансових інститутів.

В умовах зростання регулюючої ролі бюджету необхідним є удосконалення бюджетного механізму, яке повинно здійснюватися, виходячи з поглибленого аналізу та оцінки бюджетних показників, їх взаємозалежності з тенденціями соціально-економічного розвитку країни.

Вагомим є як поєднання дієвих принципів формування і перерозподілу доходів бюджету, так і встановлення відповідних інструментів оподаткування, які сприятимуть забезпеченню економічного розвитку в країні.

Грошово-кредитна політика являє собою складну систему макроекономічних взаємозв'язків та соціально-економічних інститутів. Проведення виваженої та узгодженої грошово-кредитної політики є важливим аспектом управління фінансовою системою, від якого залежить досягнення банківської та фінансової стабільності, сталий розвиток економіки. Важливим є визначення впливу грошово-кредитної політики на економіку держави та на доходи зведеного бюджету.

Регулювання видаткової частини бюджету як складова фінансово-бюджетної політики держави має бути спрямованою на створення умов для економічного зростання. Ефективність структурної модернізації бюджетних видатків значною мірою залежить від завдань соціально-економічного розвитку, економічної динаміки та ступеню розвитку державних інститутів. Ступінь перерозподілу валового внутрішнього продукту через видаткову частину бюджету та їх структура корелює з показниками макроекономічного розвитку країни, здійснює відповідний вплив для зростання обсягів виробництва та росту внутрішнього попиту, визначає тенденції розвитку людського капіталу в середньостроковій перспективі. На динаміку показника частки державних видатків та видатків бюджету, зокрема впливає стан інституційної моделі соціально-економічного розвитку, ступінь інтеграції економіки в світову, циклічність економіки, демографічна структура населення, якісний рівень бюджетних інститутів, ступінь децентралізації бюджетної системи.

У сучасних умовах соціально-економічних перетворень важливим є розвиток підходів та формування дієвої національної моделі стратегічного планування, яке передбачає не лише визначення системи пріоритетів економічного та соціального розвитку суспільства на середньостроковий чи довгостроковий період, але й обґрунтовує механізми реалізації досягнення поставлених завдань. При стратегічному плануванні вирішуються завдання, які визначають динаміку економічних трансформацій, стійкість та конкурентоспроможність економіки, рівень життя громадян, стан

обороздатності тощо. Система бюджетного планування і прогнозування є важливим інструментом державного регулювання економіки. Від якості цього процесу залежить обсяг фінансових ресурсів, що залучаються для забезпечення виконання покладених на державу функцій та завдань. Прогнозування бюджету потребує аналізу результатів і перспектив соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Виваженість і результативність прогнозування та планування бюджету справляє визначальний вплив на збалансованість бюджетної системи та державних фінансів у цілому. Доцільним є формування та використання цілісної архітектури бюджетних програм, що потребує відповідного взаємоузгодження із державними програмами соціального та економічного розвитку. Обґрунтовано, що прогнозування доходної частини бюджету потребує використання стохастичного підходу, який ґрунтується на використанні інструментальних змінних, які доволі тісно корелюють з податковими базами.

Для підвищення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим та необхідним є підвищення ролі ендогенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, удосконалення механізмів моніторингу оцінки резервів, збільшення доходної частини державного та місцевих бюджетів, формування збалансованого бюджету в ході економічного циклу. Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування спрямоване на посилення ролі бюджету як інструменту регулювання економіки та соціальної сфери, сприяння збалансованому економічному зростанню, оцінці можливих економічних ризиків, що впливатимуть на стійкість фінансово-бюджетної системи. Важливим завданням бюджетного прогнозування є підвищення ефективності бюджетних видатків в середньо- та довгостроковій перспективі, шляхом виявлення можливостей оптимізації соціальної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансування надаваних послуг за рахунок коштів бюджету, встановлення чітких критеріїв та визначення рівня результативності фінансування бюджетних програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В.Д. Інституційний концепт модернізації фінансових інститутів / В.Д. Базилевич, В.Л. Осецький // Фінанси України. – 2013. – № 5. – С. 19–30.
2. Безгуба М. О. Напрями вдосконалення системи державних фінансів України / М. О. Безгуба // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2014. – № 1 (31). – С. 118–124.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Ш. Планкарт; [пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенко]. Передмова та наук. ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
4. Боголиб Т.М. Бюджетная система Украины: новая реальность и глобальные вызовы / Т.М. Боголиб // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 1-2. – С. 41-43.
5. Боголиб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т. М. Боголиб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3–4 (1). – С. 84–87.
6. Боголиб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України, – К. : Пан Тот, 2013. – 570 с.
7. Бондар М. І. Бюджетна і податкова система України у запитаннях і відповідях / М. І. Бондар, В. М. Опарін, О. М. Тимченко, В. В. Бабич, Т. А. Бондар. - К. : ДННУ "Акад. фін. упр.", 2012. - 333 с.
8. Бояр А. О. Бюджетний процес у Європейському Союзі : монографія / А. О. Бояр; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т міжнар. відносин. - Луцьк : Захарчук В.М., 2012. - 522 с.
9. Буковинський С. А. Глобальна фінансова нестабільність: інституційні ризики для грошово-кредитної політики України / С. А. Буковинський, О. Л. Яременко // Економічна теорія. – 2012. – № 2. – С. 52-61.
10. Бюджетна система / за заг. ред. В.П. Хомутенко. – Одеса: Видавництво Бартенєва, 2014. – 392 с.

11. Бюджетна система : друге видання, перероблене і доповнене / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська / – Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. – 284 с.
12. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку : монографія / за наук. ред. Л. В. Лисяк ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. – 396 с.
13. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Бюджетний менеджмент / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погрішук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 558 с.
15. Бюджетно-податкова політика України в умовах децентралізації: монографія / за заг. ред. О. Ю. Бобровської, Т. А. Крушельницької. - Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. - 163 с.
16. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 542 с.
17. Васютинська Л. А. Бюджетна система України: проблемні питання : монографія / Л. А. Васютинська, М. О. Слатвінська, О. Ю. Дубовик, І. С. Луценко, І. В. Мартинюк; ред.: В. Г. Баранова; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Атлант, 2013. - 251 с.
18. Ватульов А. В. Фінансова політика у системі економічного розвитку / А. В. Ватульов // Економічний часопис - ХХІ. – 2013. – № 5-6 (1). – С. 37-40.
19. Вдовиченко А. М. Циклічність фіскальної та монетарної політики в Україні / А. М. Вдовиченко // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 55-67.
20. Вінник Т.А. Збалансування складових фінансової політики на сучасному етапі розвитку України / Т.А. Вінник // Економіка, фінанси, право. – 2013. – № 9. – С. 23–28.
21. Волосович С. В. Страхування ризиків кредитної сфери: монографія / С. В. Волосович. – К.: КНТЕУ, 2013. – 388 с.

22. Гарбар Ж. В. Фінансовий ринок : монографія / Ж. В. Гарбар ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – Київ : КНТЕУ, 2015. – 455 с.
23. Городецька Т. Е. Архітектоніка бюджетної системи України: інституційний аспект / Т. Е. Городецька // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" – 2014. – № 66 (1108). – С. 53-60.
24. Григорська О. С. Бюджетна політика у системі соціально-економічного розвитку суспільства / О. С. Григорська // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №10. – С. 59-61.
25. Гриценко А.А. Институциональная архитектура как новое научное направление // Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований. – Х.: Форт, 2008. – 928 с.
26. Грузіна І. А. Дослідження зарубіжного досвіду побудови бюджетної системи / І. А. Грузіна // Бізнес Інформ. - 2016. - № 11. - С. 61-64.
27. Демиденко Л.М. Фіскальна децентралізація: німецький досвід та українські реалії / Л.М. Демиденко, Ю.Л. Наконечна // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 2(167). – С. 49-54.
28. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / [І. Я. Чугунов та ін.] ; за заг. ред. А. А. Мазаракі ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ : КНТЕУ, 2015. – 375 с.
29. Дзюблюк О. Стратегічні орієнтири монетарної політики в умовах фінансової глобалізації / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2015. – № 3. – С. 3-21.
30. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: монографія / за ред. І. О. Луніної. – К.: Ін-т економіки та прогнозування. – 2010. – 319 с.
31. Дмитренко Д. М. Фінансова система України: реструктуризація під впливом глобалізації як складова її безпеки: монографія / Д. М. Дмитренко. – К. : Університет "Україна", 2011. – 256 с.
32. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І. В. Запатріна. – К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.

33. Зварич О.В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія / О.В. Зварич. – К. : Київ. : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2013. – 414 с.
34. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець. – НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2010. – 355 с.
35. Идрисов Г. Бюджетная политика и экономический рост / Г. Идрисов, С. Синельников-Мурылев // Вопросы экономики. – 2013. – №. 8. – С. 35-59.
36. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. – 648 с.
37. Інтеграційні процеси на фінансовому ринку України : монографія / А.О. Єпіфанов, І.О. Школьник, Ф. Павелка та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук А.О. Єпіфанова, д-ра екон. наук І.О. Школьник, д-ра екон. наук Ф. Павелки. – Суми : УАБС НБУ, 2012. – 258 с.
38. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс. – М.: Эксмо, 2008. – 960 с.
39. Коваленко Ю.М. Сучасне інституційне середовище фінансового сектору економіки України / Ю.М. Коваленко // Фінанси України. – 2013. – № 5. – С. 100–111.
40. Коваль О. П. Деякі аспекти державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні / О. П. Коваль// Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 80-86.
41. Ковальчук Н. Грошово-кредитна сфера та її монетарне регулювання в Україні / Н. Ковальчук // Банківська справа. – 2013. – № 11–12. – С. 60–65.
42. Козюк В.В. Макрофіскальні фактори глобальної нестабільності / В. В. Козюк // Фінанси України. – 2014. – № 3. – С. 8-22.

43. Колесов А.С. Эффективность финансовой политики государства: вопросы теории и практики: монография / А. С. Колесов. – М.: Финансы. 2012. – 309 с.
44. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика [монографія] / Т. А. Коляда. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – 396 с.
45. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
46. Кондратов Д. И. Валютная политика в Еврозоне и ее влияние на динамику промышленного производства / Д. И. Кондратов // Проблемы прогнозирования. – 2010. – №. 3. – С. 119-130.
47. Конституція України : станом на 23 жовт. 2017 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2017. – 63 с.
48. Концепція розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів України на 2009-2013 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 р. № 316-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/316-2009-%D1%80>
49. Костіна Т. В. Фінансові системи провідних країн / Т. В.Костіна. – Д: ДонНУЕТ, 2008. – 232 с.
50. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія / Н. М. Крючкова. – О.: Астропринт, 2011. – 174 с.
51. Кузьмин А. Ю. Динамика валютного курса и макроэкономическая политика : монографія / А. Ю. Кузьмин. – М.: Книгодел, 2010. – 128 с.
52. Кульпінський С. В. Механізми монетарного регулювання вартості державних запозичень / С. В. Кульпінський // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 116-126.
53. Кучер Г. В. Ефективність системи управління державним боргом в Україні / Г. В. Кучер // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С. 44–57.

54. Лагутін В. Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці / В. Д. Лагутін. – К. : КНТЕУ, 2007. – 248 с.
55. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л. В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 594 с.
56. Лісовенко В. В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В. В. Лісовенко, Л. Я. Бенч, О. І. Бец // Фінанси України. – 2014. – № 12. – С. 7-31.
57. Лободіна З. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення / З.Лободіна // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – Вип. 3. – С. 29-42.
58. Лозицький В. П. Концептуальні засади запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні / В. П. Лозицький, О. В. Гаєвська // Фінанси України. – 2012. – № 9. – С. 37-42.
59. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України / І. Г. Лук'яненко// «Бізнес Інформ». – 2012. – № 4 (411). – С. 197–201.
60. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. – К.: НаУКМА, 2014. – 229 с.
61. Лук'яненко І.Г. Моделирование социально-экономических систем: теория и практика: монографія / Х. : ФЛП Александрова К.М.; ИД "ИНЖЭК", 2012. – 592 с.
62. Лук'яненко І.Г. Проблеми управління бюджетним дефіцитом для забезпечення фінансової безпеки України / І.Г. Лук'яненко // Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2014. – №2 (32). – С.178-185.
63. Місцеві фінанси / за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. - К. : УБС НБУ, 2015. - 579 с.

64. Нечаюк І. Б. Фінансова політика та її вплив на соціально-економічний розвиток України / І. Б. Нечаюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. - № 7/8. – С. 20-23.
65. Опарін В. М. Домінанти та пріоритети фінансового вирівнювання в Україні / В. М. Опарін // Фінанси України. – 2015. – № 6. – С. 29-43.
66. Опарін В. Системний підхід до формування державної фінансової політики / В. Опарін // Економіка України. – 2011. – №9. – С. 93-95.
67. Осецький В. Л. Державні видатки в реалізації бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку України / В. Л. Осецький // Фінанси України. – 2012. – № 12. – С. 103-111.
68. Павленко В. П. Державне регулювання національної економіки: методологія та перспективи розвитку : монографія / В. П. Павленко. – Київ : Фенікс, 2015. – 303 с.
69. Пасічний М.Д. Інституційні засади розвитку фінансового регулювання економіки / М.Д. Пасічний // Економічний вісник університету. – 2015. – № 27/1. – С. 137–143.
70. Пасічник, Ю. Напрями розвитку фінансової системи України / Ю.Пасічник // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2011. - № 5-2. - С. 422-431.
71. Петрушевська В. В. Концептуальні основи формування фінансової політики України / В. В. Петрушевська // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8. – С. 334-340.
72. Письменний, В. В. Місцеві фінанси / В. В. Письменний. - Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2012. - 200 с.
73. Пищик В. Антиинфляционная политика в Евросоюзе: особенности, проблемы и перспективы / В. Пищик// Вопросы экономики. – 2012. – № 12. – С. 52-67.
74. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Л. : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. – 255 с.

75. Податкова система / за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.
76. Податковий кодекс України: [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/](http://zakon.rada.gov.ua/)
77. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України за станом на 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 28.12.2014 № 80-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
78. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
79. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
80. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України: Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
81. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
82. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія / Рожко О.Д. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. – 360 с.
83. Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку / І. Я. Чугунов, А.А. Максjuta // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 45–54.
84. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія / І. Я. Чугунов. – К.: НІОС, 2003. – 488 с.
85. Чугунов І. Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 4. – С. 79–91.
86. Чугунов І. Я. Інституційна архітектура бюджетної системи / І. Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3 – 10.

87. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К.: Поліграф Консалтинг, 2007. – 312 с.
88. Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В. Павелко, І.Я.Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. –№ 2 (100). – С. 64–73.
89. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 5. – С. 64–77.
90. Чугунов І.Я. Фінансова політика Ураїни в умовах глобалізації економіки / І.Я.Чугунов, М.Д.Пасічний // Вісник КНТЕУ.– 2016. –№ 5. – С. 5–18.
91. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
92. Шевчук І. Л. Бюджетна система / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Харків : Іванченко І.С., 2015. - 282 с.
93. Юшко С. В. Бюджетна система / С. В. Юшко; Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. - Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. - 347 с.
94. Яременко О. Л. Державний борг і потреба в інституційних реформах / О. Л. Яременко // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 69-70.

ДОДАТКИ

Додаток А

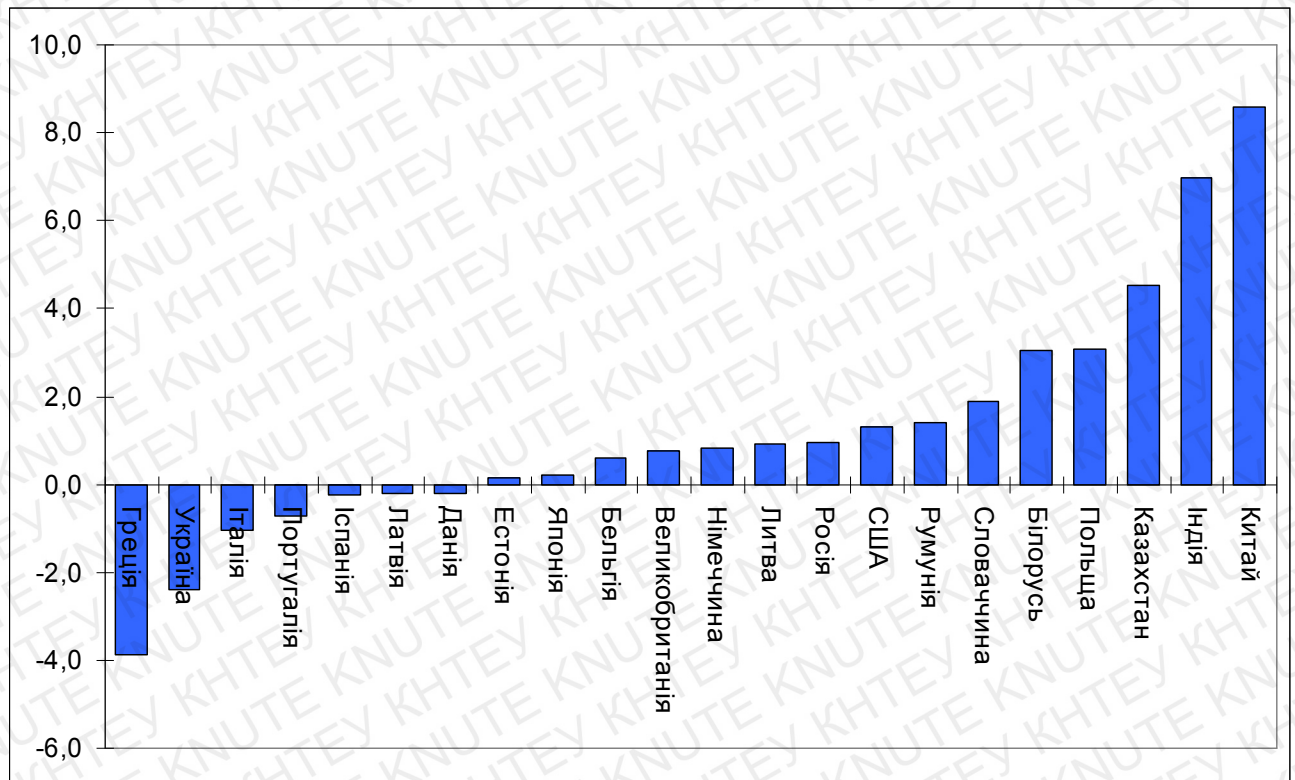

Рис. А1. Середній приріст ВВП у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою у 2010-2017 роках, %

Додаток Б

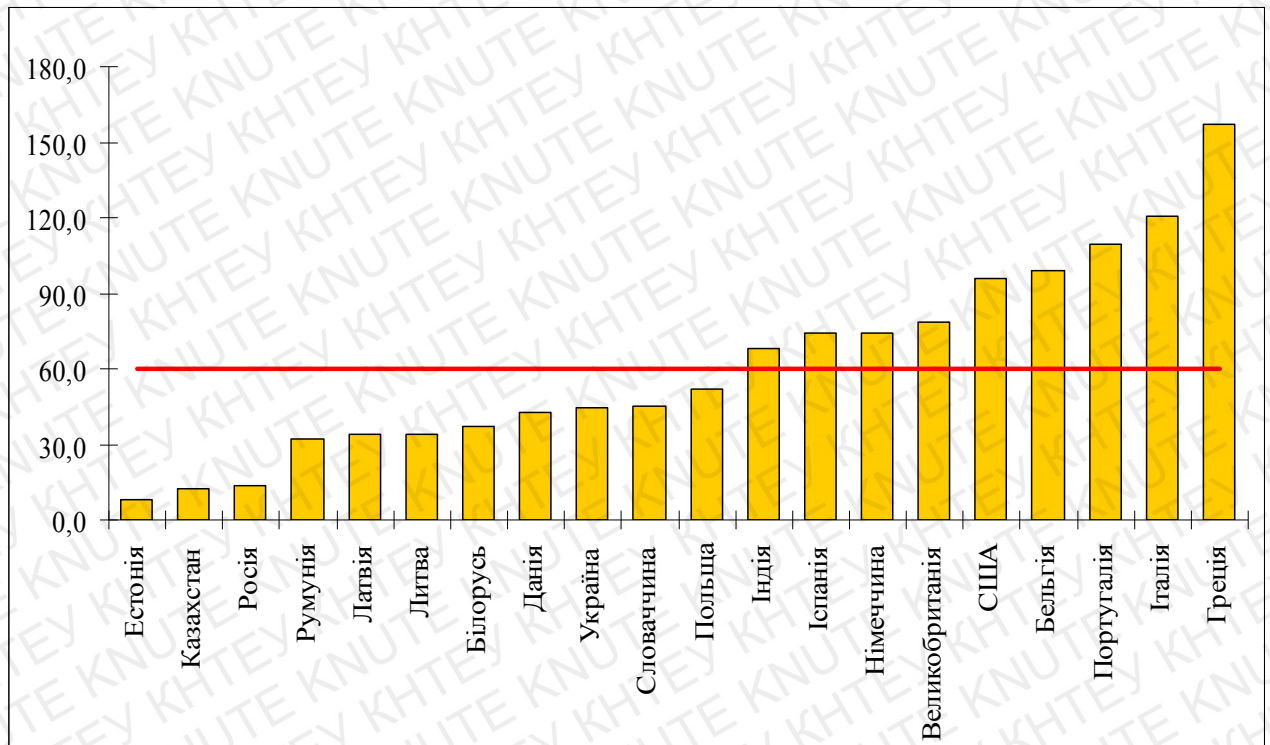

Рис. Б1. Середнє значення частки державного боргу в ВВП у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою у 2010-2017 роках, %

Додаток В

Таблиця В1

Ставки ПДВ в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою, %

№ п/п	Країна	Ставки податку				
		Основн а	Знижені			
			№1	№2	№3	№4
1	Великобританія	15	5	-	-	-
2	Греція	19	9	4,5	-	-
3	Австрія	20	12	10	-	-
4	Бельгія	21	12	6	-	-
5	Болгарія	20	7	-	-	-
7	Ірландія	16	13,5	4,8	-	-
8	Іспанія	16	7	4	-	-
9	Італія	20	10	6	4	-
10	Кіпр	15	5	-	-	-
11	Люксембург	15	12	9	6	3
12	Мальта	18	5	-	-	-
13	Португалія	21	12	5	-	-
14	Франція	19,6	5,5	2,1	-	-
15	Австралія	20	-	-	-	-
16	Аргентина	21	10,5	-	-	-
17	Боснія і Герцеговина	17	-	-	-	-
18	Венесуела	11	8	-	-	-
19	Казахстан	12	-	-	-	-
20	Македонія	18	5	-	-	-
21	Норвегія	25	14	8	-	-
22	Уругвай	23	14	-	-	-

Додаток Г

Таблиця Г1

Рейтинг держав пострадянського простору у розділі Paying Taxes-2017

Рейтинг	Країна	Години	% оподаткування	Бали
15	Латвія	168,5	35,9	89,79
21	Естонія	84,0	48,7	88,04
22	Грузія	270,0	16,4	87,43
27	Литва	171,0	42,7	85,44
31	Молдова	181,0	40,4	84,76
40	Азербайджан	195,0	39,8	83,52
45	Росія	168,0	47,4	82,96
60	Казахстан	178,0	29,2	79,54
84	Україна	355,5	51,9	72,72
88	Вірменія	313,0	18,5	72,49
99	Білорусь	176,0	54,8	70,40
138	Узбекистан	192,5	38,1	59,06
140	Таджикистан	258,0	65,2	58,79
148	Киргизія	225,0	29,0	56,43

Додаток Д

Таблиця Д1

Показники доходів та видатків зведеного бюджету України,
дефіциту бюджету, державного боргу за 2008–2017 роки

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи зведеного бюджету, млрд грн	134,2	171,8	219,9	297,9	273,0	314,5	398,6	445,5	442,8	456,1
Частка у ВВП, %	30,4	31,6	30,5	31,4	29,9	29,1	30,6	31,6	30,4	29,1
Видатки зведеного бюджету, млрд грн	142,0	175,2	227,4	309,2	307,4	377,8	416,9	492,5	505,8	523,1
Частка у ВВП, %	32,2	32,3	31,6	32,9	34,0	35,0	32,4	35,2	34,8	33,7
Дефіцит державного бюджету, млрд грн	7,9	3,8	9,8	12,5	35,5	64,9	23,6	53,4	64,7	78,1
Частка у ВВП, %	1,8	0,7	1,4	1,3	3,9	5,7	1,7	3,7	4,3	5,0
Державний борг, млрд грн	63,1	66,1	71,3	130,7	227,0	323,5	357,3	399,2	480,2	947,0
Частка у ВВП, %	14,3	12,1	9,9	13,8	24,9	29,9	27,4	28,3	33,0	60,4

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.

Додаток Е

Таблиця Е.1

Структура дохідної частини зведеного бюджету України за 2008–2017 роки, %

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	73,10	73,17	73,35	76,27	76,23	74,53	83,97	80,94	79,96	80,61
Неподаткові надходження	23,70	23,57	22,06	20,31	21,39	23,47	15,05	18,16	19,18	17,66
Доходи від операцій з капіталом	2,09	1,86	2,91	2,25	1,36	0,99	0,58	0,67	0,36	0,44
Офіційні трансфери від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,14	0,12	0,05	0,03	0,22	0,10	0,13	0,04	0,34	1,18
Цільові фонди	0,97	1,23	1,63	1,14	0,80	0,88	0,24	0,19	0,19	0,19

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Динаміка показників питомої ваги видатків зведеного бюджету України
у валовому внутрішньому продукті за 2008–2017 роки, %

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	3,51	3,66	3,37	3,26	3,64	4,15	3,82	3,87	4,23	4,90
Оборона	1,34	1,18	1,33	1,23	1,06	1,04	1,01	1,03	1,02	1,75
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,31	2,33	2,55	2,86	2,66	2,66	2,5	2,6	2,67	2,87
Економічна діяльність	4,37	5,07	5,8	5,67	4,64	4,17	4,73	4,66	3,49	2,78
Охорона навколишнього природного середовища	0,29	0,29	0,31	0,3	0,27	0,27	0,3	0,38	0,38	0,22
Житлово-комунальне господарство	0,88	1,47	0,82	0,95	0,82	0,51	0,68	1,45	0,53	1,14
Охорона здоров'я	3,51	3,62	3,7	3,54	4,01	4,13	3,76	4,15	4,41	3,64
Духовний та фізичний розвиток	0,77	0,79	0,79	0,83	0,91	1,06	0,83	0,96	0,94	0,89
Освіта	6,07	6,21	6,16	6,42	7,31	7,37	6,63	7,2	7,25	6,39
Соціальний захист та соціальне забезпечення	9,09	7,63	6,75	7,85	8,64	9,67	8,03	8,88	9,84	8,80
Всього	32,14	32,25	31,58	32,91	33,96	35,03	32,36	35,18	34,76	33,38

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.

Додаток 3

Додаток 3.1

Структура видатків зведеного бюджету України за 2008–2017 роки, %

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	10,92	11,34	10,68	9,90	10,70	11,84	11,79	11,00	12,19	14,68
Оборона	4,16	3,65	4,22	3,75	3,13	2,98	3,13	2,92	2,92	5,24
Громадський порядок, безпека та судова влада	7,19	7,24	8,08	8,69	7,83	7,59	7,74	7,39	7,78	8,59
Економічна діяльність	13,60	15,73	18,37	17,24	13,67	11,89	14,62	13,26	10,03	8,34
Охорона навколишнього природного середовища	0,92	0,91	0,97	0,90	0,81	0,76	0,93	1,07	1,03	0,67
Житлово-комунальне господарство	2,75	4,56	2,59	2,88	2,42	1,45	2,09	4,11	1,60	3,40
Охорона здоров'я	10,92	11,23	11,73	10,77	11,80	11,79	11,60	11,79	12,18	10,90
Духовний та фізичний розвиток	2,40	2,45	2,50	2,53	2,68	3,03	2,56	2,74	2,72	2,66
Освіта	18,89	19,26	19,51	19,52	21,53	21,04	20,48	20,47	20,85	19,14
Соціальний захист та соціальне забезпечення	28,26	23,65	21,35	23,81	25,44	27,61	25,06	25,25	28,70	26,38

Джерело: розраховано за даними Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України.